№ 146 ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 14 **1896** ՇԱԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 14 № 146

ՔՍԱՆՋՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը՝ թէ Ռուսաստանում և թէ արտասահմանում 10 րուբլի. տասն և մէկ և տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն և ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը 2 ր., ամսական՝ 1 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ:

Օտարաքաղաքացիները պէտք է դիմեն հետևեա. հասցէով՝ Тифлисъ. Редакція «МШАКЪ»: իսկ արտասահմանից՝ Tiflis. Rédaction «MSCHAK»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պէտք է գործ տալ. Հեռագիրներ. Տիկին Հարրիսի նամակներից. Հայ գաղթականները Բօլգարիայում.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Կառավարչական հաղորդագրութիւն. Բանկային հերոսներ. Նամակ Երևանից. Նամակ Ղուբայից. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Վերջին տեղեկութիւններ. Նամակ Պարսկաստանից. Նամակ Բօլգարիայից. Նոր մինիստր Շէվքիկ-բէյ. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Թեմական դպրոցը Բագւում.

ՊԷՏՔ Է ԳՈՐԾ ՏԱԼ

Ինչքան էլ լաւատես լինենք, բայց պէտք է խոստովանենք, որ ողորմութեամբ, շոր և փող բաժանելով չենք կարող ամբողջ ձմեռը, գուցէ և գարնանը, ապահովել 30 հազար հայ գաղթականներին, որոնք եկել են ապաստան որոնելու մեր երկրի մէջ: Պէտք է դիմել աւելի արմատական, աւելի խելացի միջոցի:—Այդ միջոցը՝ գաղթականներին գործ, աշխատանք, պարապմունք տալն է:

Մենք գտնում ենք միանգամայն խելացի այն ուղղութիւնը, որին հետևեցին Կարսի մէջ, գաղթականների աջակցին խմբերին պարապմունք տալով դպրոցական-եկեղեցական շինութեան վրա: Մենք գտնում ենք միանգամայն հաւանելի և այն միջոցը, որ առաջարկեց „Մշակի“ Սուրմալուի թղթակիցը, յորդորելով տնայնագործական պարապմունքներ տալ վանեցի գաղթականներին, որոնք, ինչպէս յայտնի է, շատ հըմուտ մանողներ և գործողներ են: Նոյն իսկ Թիֆլիսի մէջ, ինչքան մեզ յայտնի է, մի քանի խումբ գաղթականներ պարապմունք են գտել զանազան գործարաններում և արհեստանոցներում, և դրանց նիւթական վիճակը աւելի լաւ է, քան նըրանցը, որոնք շարունակում են ողորմութեամբ ապրել, ամեն օր ձեռք մեկնել…

Օգնութեան այն ձևը, որ ողորմութիւն տալու կերպարանք ունի, պարտաւորեցուցիչ է սկզբի րոպէներում, երբ մեր երկիրը ոտ դնող գաղթականներին պէտք է ապահովել քաղցից և ցրտից: Բայց դրան պէտք է անպատճառ յաջորդի երկրորդ, օգնութեան աւելի արմատական ձևը, այն է գաղթականներին պ ա ր ա պ մ ո ւ ն ք տալը, որովհետև միայն այդ միջոցով կարելի է ապահովել այդ աջագին բազմութեան ապրուստը, այլ և յետ կանգնեցնել նրանց պարապութեան վարժվելու վնասակար սովորութիւնից:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

(Հեռագիր)

Պ ե տ ե ր բ ու ր գ, 13 դեկտեմբերի: Բարձրագոյն ուկազ: Պետական խորհրդի անդամ, պատուաւոր խնամակալ, ինֆանտերիայի գեներալ Ի շ խ ա ն Գրիգորիյ Սերգէեվիչ Գօլիցին (ծնված է 1838 թւին) նշանակվում է կովկասեան քաղաքացիական մասի կառավարչապետ, կովկասեան զինւորական շրջանի հրամանատար և կովկասեան կազակ զօրքերի ատաման, թողնելով նրան պետական խորհրդի անդամի, պատուաւոր խնամակալիւ սենատորի պաշտօնի մէջ և ընդհանուր շտաբում:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(Ռուսաց գործակալութեան)

Կ. Պ օ լ ի ս, 11 դեկտեմբերի: Դեկտեմբերի 10-ին հրատարակվեց սուլթանի իրադէն, որով հայերին ընդհանուր ներումն է շնորհվում, բացառութեամբ միայն մահվան պատժին դատապարտված 84 հոգու: Այդ անձինք կենթարկվեն աքսորի: Դրանց թւում գտնվում են Բիթլիսի և Խասքեօյի եպիսկոպոսները, որոնք աքսոր կուղարկվեն Երուսաղէմի վանքը:

Կ. Պ օ լ ի ս, 12 դեկտեմբերի: Այս օրերս ձերբակալվեցին էլի 100 անձինք, որոնք մեղադրվում են «երիտասարդ Թիւրքիայի» կուսակցութեան ագիտացիային մասնակցելու համար: Այդ կալանաւորումները տեղի ունեցան աւելի առաջ կալանաւորվածների ցուցմունքների հիման վրա:

Կ. Պ օ լ ի ս, 12 դեկտեմբերի: Հայերին ներումն շնորհելու ազդարարութեան մէջ, որի հետ հրատարակված է և հայոց պատրիարքի միջնորդութիւնը ներումն շնորհելու մասին, ասված է, որ հայերը տեղեկութիւններ չունէին հայկական կոմիտէտի դիտաւորութիւնների մասին և մոլորութեան մէջ էին ընկած: Պատրիարքի տուած երաշխաւորութիւնների հիման վրա, մինիստրների խորհուրդը առաջարկեց ներումն շնորհել, որը հաստատեց սուլթանը: Ներումն է շնորհված հետևեալ պայմաններով. ներումն ըստացած անձերից կառնվի հաւատարիմ հպատակութեան երդումն. պատրիարքը և մինիստրների խորհուրդը երաշխաւորում են, որ հայերը սրանից յետոյ իրանց հանգիստ կը պահեն. Ներումն ընդունածները կը մնան ոստիկանական հսկողութեան տակ, բացի երեքից, որոնք դատապարտված են մահվան պատժի. Նրանք աքսորի մէջ կը մնան, և կարող են պարապվել իրանց արհեստներով:

Ներումն շնորհելու ազդարարութեան մէջ ասված է, որ ներումն է շնորհվում և այն մահմետականներին, որոնք դատապարտված են խառնակութիւններին մասնակցելու համար:

Կ. Պ օ լ ի ս, 13 դեկտեմբերի: Այն տպաւորութիւնը, որ թողեց ներումն շնորհելը, թուլացաւ նրանով, որ ներման վերաբերեալ հրամանի պայման է դրված հայոց կոմիտէտի արձակելը, մինչդեռ պատրիարքը խոստացել է միայն այն, որ ջանք գործ կը դնի, որպէս զի կոմիտէտը արձակվի:

Արտասահման հեռացած հայերին նոր, երկու շաբաթ ժամանակ է տրված՝ Թիւրքիա վերադառնալու համար:

ՏԻԿԻՆ ՀԱՐՐԻՍԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԻՑ

Կեմբրիջի համալսարանի մէջ հին ձեռագիրների մասին դասախօսող դօկտոր Հարրիս ներկայ տարվայ գարնան թոյլտւութիւն էր ստացել գնալ՝ Փոքր-Ասիա՝ ուսումնասիրելու սիրիական և յունական ձեռագիրներ: Հարրիս ճանապարհորդեց իր կնոջ հետ: Նրանք մտան Փոքր-Ասիա Ալէքսանդրետտայի վրայով: Դօկտոր Հարրիս մի քանի ամսում վերջացրեց իր գործը և վերադարձաւ, իսկ նրա կինը մնաց Փոքր-Ասիայում, և կատարեց զանազան ճանապարհորդութիւններ: Զը նայելով, որ լրտեսները տիկնոջը անհանգստացնում էին, նրան թոյլ չէին տալիս լուսանըկարներ հանել, այնու ամենայնիւ նա թափանցեց երկրի խորքերը, այցելեց Սասունը, որտեղից վերադարձաւ Կ. Պօլիս: Տիկին Հարրիսի նամակները, իբրև կրթված և արժանահաւատ անձի գրութիւններ, մեծ արժէք ունեն: «Daily-News» լրագիրը առաջարկում է նրա ն ա մ ա կ ն ե ր ի ց մի քանի քաղուածքներ:

«Ակն քաղաքը, գրում է տիկին Հարրիս, սեպտեմբերի 15-ի 16-ի և 17-ի դէպքերից առաջ, մի գեղեցիկ քաղաք էր, ընկած լեռնային բնատեղծական մի տարածութեան վրա, Եփրատի ճիւղերից մէկի ափին: Նրա հայ ազգաբնակու-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ ԲԱԳՒՈՒՄ

«Մշակը» առաջինը հրատարակելով վեհափառ Կաթողիկոսի կոնդակը, Բագւում թեմական հոգևոր դպրոց բանալու մասին, հրատարակեց և չամախեցիների բողոքը այդ դպրոցը իրանց քաղաքում չը բանալու դէմ, և բաց արեց իր էջերը նոյն խնդրի վերաբերմամբ թեր ու դէմ գրողների առաջ: Այդ խնդիրն այսօր դարձել է հերթական, և մեր բոլոր լրագիրները մասնակցում են բարեյաջող լուծմանը:

Կրթական խնդիրը խիստ մօտ համարելով սրտիս, խնդրում եմ «Մշակի» խմբագրութիւնից չը մերժել ինձ ևս միջոց շնորհելու՝ իմ անձնական կարծիքները յայտնելու այդ մասին: Իմ կարծիքները կը սկսեմ հոգևոր թեմական դըպրոցի իսկական նպատակից ու կոչումից:

Հոգևոր դպրոցի նպատակն է պատրաստել և տալ թեմի հայ ժողովրդին ընտիր քահանայացուներ, դաստիարակներ և բարձր բարոյական գաղափարներով տոգորված միջնակարգ կրթութեան տէր երիտասարդներ: Դպրոցի կոչումն է իր այդ նպատակին տանող կեանքով նաև ազդել շրջապատող կեանքի վրա: Այժմ խնդիր է. դպրոցը Բագւում կարող է իր նպատակին հասնել, իր կոչումն արդիւնաւորել, թէ Շամախում: Այս խնդիրը լուծելու համար հարկ կը լինի լուծել մի այլ խնդիր. փակ, գիշերօթիկ դպրոցն է կարող կեանքի համար պիտանի գործիչներ տալ, թէ բաց, երթեւեկ դպրոցը:

Շամախին իր տեղադրութեամբ, իր պայմաններով այսօր մի խուլ վայր է ներկայացնում, հեռու աշխարհի աղմուկներից, կեանքը չապականող ու չը թունաւորող, ինչպէս և ցնցում ու շարժում տուող, սթափեցնող պարագաներից, հեռու գիտութեան ույժը վկայող տեսանելի պայմաններից, մինչև անգամ, գրեթէ, մեկուսացած նոյն իսկ մեր հասարակական աշխարհը յուզող խնդիրներից: Այս ամենը շատ պարզ կերպով կը տան ապագայ դպրոցին մի առանձնացած, կ ղ զ ի ա ց ա ծ կացութիւն, կը դնեն մի տեսակ գիշերօթիկ դպրոցի պայմանների մէջ. իսկ մահմետականների ու բողոքականների դրացիութիւնը թերևս տայ նրան նեղ, կրօնական անհամբերող հոգի: Դպրոցը Շամախում գտնվելով անաղմուկ, անվրդով աշխարհի ու միօրինակ կեանքի պարագաների մէջ՝ կը դառնայ անկենդան, դալուկ: Ուսուցչական խումբը, նոյն իսկ ուսանողները, ճնշող միօրինակութեան չը դիմանալով, պիտի կամայ ակամայ նեղ կեանքի նեղ խնդիրներով զբաղվեն, սահմանափակ անձանց, նոյն իսկ ընտանեկան, մասնաւոր ասեկօսէներով հետաքրքրվեն, որով և պիտի փոքրանան: Հոգևոր դպրոցն իր բարերար զօրութիւնը, իր փրկարար զէնքերը, իր բուժիչ միջոցները չը պիտի կարողանայ գործ դնել, որովհետև Շամախին կարիք չի ներկայացնի: Աշակերտները պիտի ուսանեն և պատրաստվեն կեանքի համար միայն ու միայն տեսականապէս: Գիշերօթիկ դպրոցների ոգանող, վնասակար, աննպատակայարմար լինելը գիտութիւնն ապացուցել է: Շամախու դպրոցն իր պայմաններով կը նմանի գիշերօթիկ, կեանքից կտրված, առանձնացած դպրոցների տեսակին:

Բագուն իր տեղադրութեամբ, իր արդիւնաբերութեամբ, իր գործարաններով, իր ծովային ու ցամաքային հաղորդակցութիւններով մի կենդանի, շարժուն, աղմկալի վայր է ներկայացնում: Բագուի մէջ գիտութեան ճիւղերն իրանց մասնագէտներով, արհեստաւորներն իրանց ձեռագործներով միշտ կանգնած են աշակերտների առաջ իբրև գիտութեան զօրութեան կենդանի վկաներ. Բագուն իր ճոխ գրադարանով, իր միջնակարգ դպրոցների դրացիութեամբ, նոյն իսկ ժամուլով միշտ թարմ հոսանք կը պարգևի, մըրցելու պարագայի մէջ կը դնի հոգևոր դպրոցը: Բագուն իր մէջ ունենալով Կովկասի բոլոր հայաբնակ վայրերից ներկայացուցիչներ, կարող կը լինի հայոց կեանքի ծանօթութեան, ուսումնասիրութեան համար ամեն դիւրութիւններ ընծայել և հարուստ նիւթեր մատակարարել: Բագուի գործօն, բանուկ կեանքը նոյն ոգին կը թելադրի և դպրոցին: Բագուն իր թեմական դպրոցը կը դնի «Մարդասիրական ընկերութեան» պատուաւոր ընկերակցութեան մէջ, որով մեծ հնարաւորութիւն կընծայի ընկերութեան—մարդասիրութեան պատուէրները իրական կերպով կեանքի մէջ կատարելու. Նա միջոց կը տայ Բագուի փողոցներում, ճանապարհների վրա ընկած իսկական վիրաւորներին, թշուառներին դպրոցի ուսուցչի, դպրոցի բժշկի ղեկավարութեամբ՝ դպրոցի ուսանողների ձեռքով խնամելու, վէրքերը լուանալու, սպեղանի դնելու, պանդոկ հասցնելու:

Բագուի շռայլ, փարթամ, անբարոյական կեանքը, ասում են շատերը, կը փչացնի սովորող աշակերտներին, կը գայթակղեցնի նրանց, կապականի և այն դպրոցից դուրս եկողը չի ձգտի քահանայ, դաստիարակ լինելու: Ես հակառակ կարծիքն ունեմ: Սովորաբար բժշկական դպրոցները բաց են անում այն վայրերում, ուր ոչ միայն բարձրագոյն ուսում-գիտութիւն մատակարարող ուրիշ անհրաժեշտ պարագաներ կան, այլ և ուր մարդկանց մեծ բազմութիւն կայ, ուր հիւանդանոցներ կան, ուր անդամահատութեան համար բաւական դիակներ կան, ուր հիւանդութիւնների շատ տեսակներ կան: Մեղուաբուծութեամբ պարապում են այն տեղերում, ուր բուրաստաններ կան, ուր ծաղիկների հարստութիւն կայ: Թեմական դպրոցը պիտի տայ բարոյական ախտերի, բարոյական հիւանդութեան դէմ կռւող բժիշկներ. ուստի չը պէտք է երկիւղ կրել հիմնելու այն վայրում, ուր այդպիսի ախտեր ու հիւանդութիւններ շատ կան, որ միջոց տրվի տեղնուտեղը ուսումնասիրելու ախտերը, ցաւերը, հիւանդութիւնները, մարդկային բարքի ու վարքի թոյլ կողմերը: Իմ կարծիքով դպրոցը պէտք է իր աչքերով տեսնի, ծանօթանայ, իր ձեռքերով շօշափի խղճահարութեան զոհերին, շռայլութեան մէջ խեղդ ու միտքը դատարկ արդուզարդի, խաղ ու զուռնաչի, կերակուրների ու շաքարեղէնի, վաճառած փափկակեացներին, հեշտութեան անձնատուր եղած՝ կորչելու վտանգի մէջ գտնված, զեղխութեան, անառակութեան մէջ առողջութիւնը կորցրած հիւծված մաշված արարածներին, հարբեցողութեան թղթախաղի կեր ու կուլ գնացած թշուառներին.—այս,

թիւնը միջին Անատոլիայի բարեկիրթ, դաստիարակված և նիւթապէս ապահով ժողովուրդներից մէկն էր: Կ. Պոլսի շատ վաճառականներ պատսպարվել էին Ակնում, այնտեղ հանգիստ կերպով անցկացնելու իրանց օրերը: Ակնի կանայք նոյնպէս յայտնի են իրանց դաստիարակութեամբ և վայելուչ ձևերով: Կոտորածի ժամանակ ակնցիները շատ փող տուին վարչական անձանց, որպէս զի Ակն քաղաքը չենթարկվի միւս տեղերի վիճակին և նոյն իսկ կառավարութեան յանձնեցին, իրանց առաջնորդի ձեռքով, այն փոքրաթիւ զէնքերը, որ նրանց մօտ կային: Այդ վարմունքով հայերը իրանց բոլորովին թուլացրին. բայց նրանք յոյս ունէին, որ այդ ձևով կամոքեն պաշտօնեաների սրտերը և կը հովանաւորվեն նրանց կողմից: Բայց թիւրքական ագահ աչքերի համար դեռ կանգուն էին հայերի գեղեցիկ տները, իրանց կահ-կարասիքով: Մի փոքր հանգիստ տալուց յետոյ թիւրքերը սկսեցին խօսել հայերի մէջ իբր թէ գոյութիւն ունեցող յեղափոխական խմբերի մասին և գայմագամը պահանջեց իր ձեռքը յանձնել կասկածաւոր անձանց: Քրիստոնեաները պատասխանեցին. «Մենք հաւատարիմ հպատակներ ենք, մեր մէջ յեղափոխականներ չը կան. եթէ ցանկանում էք՝ մեզ կալանաւորեցէք կամ սպանեցէք. մենք չենք կարող ոչ ոքի անուն յայտնել»: Դրանից յետոյ ահա տեղի ունեցաւ կոտորածը և շրջակայ տեղերում ապրող քիւրդերի բարբարոսական արշաւանքը: Կոտորածից առաջ իսլամութիւնը յայտնեց, որ Կ. Պոլսից հեռագիր է ստացվել, որ ամենքը հանգիստ լինեն և ոչ մի բանից չը վախենան, բանան իրանց խանութները և շարունակեն իրանց սովորական պարապմունքը: Եւ երբ ամեն մարդ իր գործին գնաց, այն ժամանակ քիւրդերը մտան քաղաք և սրով կերպով ծրագրված պատուէրներով՝ սկսեց այն սարսափելի գործը, որ զրկեց Ակնը նրա ազգամարդասից, և աւերեց այն նշանաւոր քաղաքը: Ես ինքս անցնողները ուսումնասիրեցի Ակնի մէջ մնացած ժողովրդի կարիքները և տեսայ այն վերին աստիճանի մեծ չքաւորութիւնը և թշուառութիւնը, որ տիրում է այդ թշուառ քաղաքում»:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԲՈՂԳԱՐԻԱՅՈՒՄ

Ուշադրութեան արժանի է օգնութեան այն կազմակերպութիւնը, որ գոյութիւն ունի Բոլգարիայի Վառնա քաղաքում ապաստան գտած հայ պանդուխտների շրջանում: Կազմակերպութեան ղեկավարողն է օրիորդ Ֆրեզեր, որ նոյն իսկ հայերի անմիջական աջակցութեամբ պատրաստում է և հայթայթում հագուստեղէն, կօշիկներ և ուտելիքներ: Դրամական գլխաւոր նպաստները ստացվում են Անգլիայից: Վառնայում ներկայումս կան 4,354 օգնութիւն ստացող պանդուխտներ, որոնցից 690 բնակեցրած են հին հիւանդանոցում, 104-ը քաղաքից դուրս գտնվող փայտէ շինութիւնների մէջ, իսկ 3,560 անձինք զետեղված են քաղաքի 853 բնտանիքներում: Հիւանդանոցները ձրի տված է բոլգարական կառավարութիւնը: Այն անձինք, որոնք ունեն որ և է միջոց, իրանք են վճարում բնտանիքներին թոշակավարձ, իսկ որոնք չքաւոր են, ստանում են օգնութիւն օրիորդ Ֆրեզերից: Իւրաքանչիւրը ստանում է մի բաժին հաց, իսկ առանձին խոհանոցում պատրաստվում է սպաս: Խոհանոցը հին հիւանդանոցի մէջ է զետեղված. հիւանդները ամեն օր են ստանում միս, իսկ միւսները՝ օրամէջ: Առանձին բնակարաններում ապրողները ամեն օր մարդ են ուղարկում տանելու հաց և սպաս: Հագուստեղէն պատրաստում են 41 հայ աղջիկներ հիւանդանոցի շինութեան մէջ, իսկ 13 աղամարդ դերձակութիւն են անում: Կօշիկներ կարում են 31 պանդուխտ հայ, որոնց վրա հսկում է մի տեղական վարպետ կօշկակար: Շաբաթական պատրաստում են 300 մեծ ու փոքր կօշիկ: Այդ 31 կօշկակարներին օգնում են դարձեալ ութ հոգի: Պէտք է աւելացնել, որ Անգլիայի Գլօստեր քաղաքի Բարեգործական ընկերութիւնը ուղարկել է պատրաստ զգեստների և ճոթերի մեծ քանակութիւն գաղթականների համար: Վառնա քաղաքի բոլգարական բժիշկները մեծ պատրաստականութեամբ այցելում են գաղթականներին հիւանդութեան միջոցին: Բայց որովհետև այդ բժիշկների համար ծանր և անյարմար կը լինէր այցելել և այն հիւանդներին, որոնք գտնվում են քաղաքից դուրս փայտէ շինութիւններում, ուստի հայ գաղթական մի բժիշկ, չափաւոր վարձով, շաբաթը երեք անգամ այցելում է այնտեղ պատսպարված գաղթականներին: Բոլոր 4,354 գաղթականների համար շաբաթական պահանջվում է 150, ամսական 600, իսկ ձմեռվայ չորս ամսվայ ընթացքում 2,400 ֆունտ ստերլինգ, կամ մօտաւորապէս 24,000 ռուբլի: Բացի այն գումարներից, որ հասցնում է կանոնաւոր կերպով անգլիական «Նպաստող ֆոնդը», ստացվել է Կեմբրիջի պրոֆեսոր Րենդել Հարրիսից 700 ֆունտ ստերլինգ: Պաշտօնապէս յայտնի է, որ Բուրգասում կան 1,300, Ռուսչուկում 800, Շումլայում 700 գաղթականներ, ուրեմն Վառնայի պանդուխտների հետ միասին 7,154 անձ: Այժմ՝ Բոլգարիայի բոլոր հայ պանդուխտների օգնութեան գործը ղեկավարելու համար՝ անգլիական «Նպաստող ֆոնդի» կողմից նշանակված է Արտուր Հէյտէր, որ եկել է Բոլգարիա նոյեմբերի վերջին և այցելում է բոլոր այն տեղերը, ուր պատսպարվել են հայերը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՌԱՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Ուսանողական դէպքերի առիթով)

(Շարունակութիւն)

Ներկայ ուսումնական տարվայ սկզբին վերականգնված «դաշնակցական խորհուրդը» յարմար համարեց անկարգութիւններ յարուցանել Մոսկվայի համալսարանում և արա տարածել այդ անկարգութիւնները կայսրութեան ուրիշ համալսարաններում ևս: Եւ որովհետև քիչ շատ բաւարար հիմքեր չը կային ուսանողների դժգոհութեան համար, «դաշնակցական խորհուրդը» վճռեց ընդհանուր բողոքի առիթ բանել բժշկական ֆակուլտետներից մէկում ունկնդիրների համակրութիւնը չը վայելած մի պրոֆէսորի նշանակումը: Սկզբում այդ առիթը մերժեցին ղէմլեաչէստվօները, բայց յետոյ եղած ձայնատուութեան ժամանակ անկարգութիւններին վերաբերեալ հարցը ընդունվեց 90 ձայների մեծամասնութեամբ 1000 քուէարկողներից: Չը նայելով, սակայն, այդ վճռին, ուսանողութեան նշանաւոր մեծամասնութիւնը, որը չէր մտնում «միացեալ ղէմլեաչէստվօների» կազմութեան մէջ, իր շահերին համապատասխան չը համարեց համաձայնվել անկարգութիւններ սկսելու մի այդպիսի աննշան պատճառով, և կարգի խանգարումը տեղի չունեցաւ, բացի երևակայական բողոքների արտայայտութիւնների առանձին դէպքերից մի քանի ուսանողների կողմից, որոնք վերոյիշեալ պրոֆէսորի դասախօսութիւնների ժամանակ հազում էին, խնչում էին և աղմուկով դուրս էին գալիս լսարանից:

Պէտք է նկատել այստեղ, որ «դաշնակցական խորհուրդը» այդքան հոգածութեամբ խնամակալութեան տակ առնելով ուսանողութեան արժանապատուութիւնը, աչքից չէր փախցնում և իր «հասարակական պարտաւորութիւնները» և տեղեկութիւն ստանալով Կոստրօմայի գործարաններից մէկում բանւորների աննշան գործադուլի մասին, խոկոյն և եթ հրաւէր կարդաց ուսանողներին՝ օգնութեան գալ գործադուլ անող բանւորներին: Գլխարկը, մէջը դրած հրաւէրով, ձեռքից ձեռք էր անցնում ուսանողների մէջ դասախօսութիւնների ժամանակ, նուիրատուութիւններ հաւաքելու համար, նոյնպէս և երկու ղէմլեաչէստվօներ յատկացրին այդ նպատակին 170 ռուբլի ղեմլեաչէստվօների միջոցներից:

Կանոնաւորապէս դատելու համար «դաշնակցական խորհրդի» կազմակերպութեան նպատակների, նրա մօտալուտ խնդիրների և գործունէութեան եղանակների մասին, օգտակար է զնել այստեղ այն ընդհանուր խորհրդածութիւնների բնագիրը, որոնք նկարագրված են «Մոսկվայի միացեալ ղէմլեաչէստվօների դաշնակցական խորհրդի» հրաւէրի մէջ, ներկայ տարվայ հոկտեմբերի 21-ից.

«I. Դաշնակցական խորհուրդը կարծում է, որ ղէմլեաչէստվօների դաշնակցութեան գլխաւոր նպատակը պէտք է լինի քաղաքական գործունէութեան համար մարտնչողներ պատրաստել:

«II. Դաշնակցական խորհուրդը համարում է, որ մշտապէս աճող ըեակցիայի ներկայ շրջանում կազմակերպված ակտիվ բողոքը անհրաժեշտ և լայն կրթիչ նշանակութիւն ունի:

«III. Դաշնակցական խորհուրդը պրոֆէսոր X-ի հետ պատահած փաստը բաւական նշանաւոր չարժառիթ է համարում կազմակերպված անկարգութիւններ յարուցանելու համար՝ որպէս բողոք ժամանակակից համալսարանական ըէժիմի դէմ, որ մասնական արտայայտութիւն է ընդհանուր պետական քաղաքականութեան, անկարգութիւններ, դէպի որոնց պէտք է գրաւել և այն համալսարանական քաղաքների ուսանողական մասսաները, ուր կան ուսանողական կազմակերպութիւններ:

«IV. Դաշնակցական խորհուրդը խնդրում է ղէմլեաչէստվօներին և ուրիշ համալսարաններին տալ պատասխաններ հետևեալ հարցերին.

«1) Միանում են արդեօք ղէմլեաչէստվօները և համալսարանները դաշնակցական խորհրդի կարծիքին, թէ պէտք է յայտնի կերպով բողոքել ներկայումս ընդհանուր համալսարանական ըէժիմի դէմ, օգուտ քաղելով վերոյիշեալ պրոֆէսորի պատմութիւնից:

«2) Եթէ միանում են, արդեօք իրաւունք են տալիս դաշնակցական խորհրդին բողոք կազմել և մշակել պահանջների ծրագիրը:

«3) Արդեօք համաձայն են ենթարկվել դաշնակցական խորհրդի մշակած պահանջների և գործողութիւնների պրօգրամին, ուրիշ համալսարանների ղէմլեաչէստվօներին էլ հարցնելուց յետոյ:

«V. Այն ղէմլեաչէստվօները, որոնք չեն տայ իրանց պատասխանները դաշնակցական խորհրդին մինչև նոյեմբերի 5-ը, պէտք է ենթարկվեն ընդհանուր վճռին:

«VI. Իւրաքանչիւր ղէմլեաչէստվօ պէտք է ներկայացնի ստատիստիկական փաստեր, ցոյց

պէտք է տեսնեն այդ ամենը դպրոցի սաները, որ իմանան, թէ որքան այլանդակ են դրանք, որքան կորստաբեր անհատի և ընդհանրութեան համար, որ սովորեն և գիտենան մաքառելու, կռուելու, բժշկելու այդ ցաւերը և որ վերջապէս՝ զգուանք, ատելութիւն տածելով դէպի այդ ամենը, սովորեն նաև թէ կեանքի մէջ ինչ ու ինչ բաներ չը պիտի անեն, ինչ ու ինչ բաներից հեռու պիտի մնան: Գիչերօթիկ, փակ դպրոցները կեանքի նեղ շրջանակի մէջ ուսուցանում են սաներին թէ ինչ պիտի անեն: Սաները դուրս գալով այդ դպրոցներից չեն իմանում թէ ինչ չը պիտի անեն. մարմին առած մեղքերի, ախտերի, ցաւերի մասին գաղափար չունեն: Նրանց վրա հսկող դաստիարակը՝ —վերակացուն ճգնել, աշխատել է հեռու պահել դրանց նոյն իսկ միտք պղտորող, գայթակղեցնող երազներից, տեսիլքներից, ակնարկներից, ուր թէ կենդանի օրինակներից: Այս իսկ պատճառով աշխարհը ոտք դնելուն պէս կախարդվում տարվում են յուշկապարիկների թովիչ ձայներից և նրանք գնում են դէպի այն, ինչ որ չեն տեսել, թէ որքան այլանդակ է, որքան կորստաբեր է: Բագուի բարք ու վարքի վատթարութիւնը չէ կարող կորստաբեր լինել դպրոցի համար, քանի որ դպրոցի ուսուցիչները գիտութեան պաշարով, ախտերի ու մեղքերի դէմ կռուելու զօրեղ միջոցներով ու զէնքերով պատրաստ կանգնած են՝ մատնանիշ անելու վնասակարի և օգտաւէտի վրա:

Բագուն իր բաց, կենդանի կեանքով կը տայ իր դպրոցին բաց դպրոցի տիպ. Բագուի դպրոցից աշակերտները կարող են աւելի ներշնչված լինել մարդկային ախտերի դէմ կռուելու բարձր գաղափարով, ինչպէս պատերազմների մէջ մնված զինուորը յաղթութեան փառքով: Հէնց Բագուի անբարոյական կեանքի կողքին անհրաժեշտ է կանգնացնել բարոյագիտութեան դպրոցը, որպէս զի իր կրթիչ միջոցներով կռիւ տայ անբարոյականութեան դէմ: Եթէ հզօր դպրոցն իր նպատակով, իր կոչումով, իր ղեկավարով և ուսուցչական խմբով ներշնչված բարոյական գաղափարներով է և պիտի լինի մի կատարեալ բուժարան, մի ախտահանական միջոց անբարոյականութեան բացիլների ու միկրոբների դէմ, ապա ուրեմն այդպիսի բուժարանն իր բժիշկներով ու ախտահանական միջոցներով անհրաժեշտ է—գոնէ ինչպէս ներկայացնում է մամուլը—հիւանդոտութեամբ և ախտերով հարուստ Բագուին:

Համեմատութեան առնելով Բագուի և Շամախու պայմանները, կը տեսնենք՝ Բագուն հարուստ է, Շամախին աղքատ, Բագուն իր դրամական միջոցներով կարող է ամեն դիւրութիւն տալ առողջապահական պահանջների պահպանութեամբ կլիմայականի դէմ պաշտպանվելու: Բագուն առանց այն էլ ուսման թանգ ամիսներում սովորաբար իր մօտ է պահում թեմական առաջնորդին. կարող է պահել այսուհետև աւելի յարմարութիւններով: Բագուն հայաշատ է (50,000), կը տայ բաւական թւով աշակերտ, ինչպէս տուել է մինչև այսօր տեղական եկեղեցական ծխական դպրոցներին (400), թէև ունեցել է ահագին թւով այլ դպրոցական հաստատութիւններ, Շամախին չունի այնքան հայ բնակիչ (300 տուն) և չի տայ բաւարար թւով աշակերտներ, ինչպէս և չէ տուել տեղական ծխական դպրոցին (ընդամենը 130—140), թէև չէ ունեցել շատ դպրոցական այլ հաստատութիւններ: Բագուի մէջ Շամախու թեմի գրեթէ բոլոր գիւղերը մարդիկ ունեն, որոնց մօտ կարող են ուղարկել և իրանց որդոցը, Շամախին զուրկ է այդ կայուղ հանգամանքից: Բագուն կը տայ դպրոցին ուրիշ միջնակարգ ու բարեկարգ դպրոցների դրացիութիւն, կը տայ հարուստ գրադարան, կը տայ մամուլ, կը տայ վարչական, դատաստանական թէ արդիւնաբերական բարձր, կրթված շրջան, Շամախին չի տայ: Բագուն դրական, իրական միջոցներով կը նպաստի ուսանողներին լեզուներ, մաթեմատիքական, աշխարհագրական, բնագիտական ուսմունքների սովորելուն, Շամախին՝ բնաւ. Բագուն իր կեանքի թանգութիւնները կարող է լրացնել ուսուցիչներին բաւարար ռոճիկներ տալով, աշակերտներին նպաստելով, Շամախին չէ կարող կեանքի աղքատութիւնը, անյարմարութիւնները լրացնել, գոհացնել իր էժանութեամբ ու տուած վարձատրութեամբ:

Բագուն իր չարժանութեամբ, իր հաղորդակցութիւնների դիւրութեամբ միշտ արթուն, կենդանի կը պահի դպրոցական խումբը, որքան այն թմրած լինի, Շամախին կը թմրացնի, անշարժութեան կը տանի, որքան և խումբը աշխոյժ լինի: Բագուն ահագին թւով ամեն ազգի ու կրօնի մշակ, բանւոր, արհեստաւոր մարդկանց քաղաք լինելով, կը մղի դպրոցը դէպի առհասարակ մարդկանց ցաւերը, կարիքները ուսումնասիրելուն, խնամելուն, կարեկցելուն, Շամախին կը տանի դէպի նեղ կրօնական անհանդուրժողութիւնը: Բագուն իր «Մարդասիրական ընկերութեան» միջոցով դիւրութիւն կը տայ խեղճերին, աղքատներին, վիրաւորներին, պանդուխտներին արվող օգնութիւնը, նպաստը, դեղը, դարմանը, մխիթարութիւնը բաժանելու, հասցնելու նոյն իսկ դպրոցի բարձր դասատան աշակերտների ներկայութեամբ ու նրանց ձեռքերով, Շամախին՝ երբէք: Բագուն իր բարոյական բազմաթիւ աղետներով միշտ կը հարկադրի դպրոցին իր նպատակներին հաւատարիմ մնալու, իր բարերար կոչումը բոլոր ուժով գործ դնելու, Շամախին այդ հարկադրող պարագան չի ներկայացնի:

Եւ այսպէս յարուցված խնդրի մասին, իբրև մի կողմնակի անձն, յայտնելով իմ կարծիքներն ու դիտողութիւնները, վերջացնում եմ տալիքս, եզրափակելով, որ թեմական հզօր դպրոցը ամեն կողմից յարմար է, որ լինի Բագւում, որպէս զի թէ գործնական աշխարհի բարոյական չարիքների դէմ պատրաստած, ոգևորված, հմուտ մարտնչողներ՝ զինուորներ ու դաստիարակներ կարողանայ տալ և Բագուի բարոյական անապատի մէջ մի օազիս, մի դալարուտ կարողանայ հանդիսանալ:

Ուստի մնում է ցանկալ, որ Վեհափառ Կաթողիկոսի արդէն արձակած վճիռը մարմին և արիւն դառնայ, որ սրբազան Խորէն եպիսկոպոս Ստեփանէի յորդորը և ջանքերը աջողութեամբ պսակվեն և որ Բագուի մաքի, սրտի ու փողի արիստոկրատիան առատութեամբ տեղայ իր միջոցները՝ հզօր թեմական դպրոցը հաստատուն հիմքերի, և նպատակայարմար պայմանների մէջ դնելու իբրև մշտական արձան իր անուան:

Մեսրոպ քահ. Մելեան

7 դեկտ.
Թիֆլիս

տալով դաշնակցական խորհրդի առաջարկած կէտերն ընդունող անձանց քանակութիւնը, և այդ կէտերը մերժող անձանց թիւը:

«Ի պաշտպանութիւն արտայայտված խորհրդածութիւնների դաշնակցական խորհուրդը հարկաւոր է համարում հետևեալ չարժառիթը առաջ բերել:

«Ժամանակակից համալսարանական րէժիմը ընդհանուր պետական քաղաքականութեան մասնական արտայայտութիւնն է միայն: Կռւելով համալսարանական իշխանութեան բռնութեան և կամայականութեան դէմ, ուսանողութիւնը պէտք է մարտիլ և կռւել ընդհանուր պետական րէժիմի դէմ քաղաքական կռիւ մղելու համար: Կառավարութիւնը սիստեմատիքաբար յետադիմական սկզբունքներ մտցնելով համալսարանների կեանքի մէջ այն հետևանքը ունեցաւ, որ պրոֆէսօրների դասակարգը կատարելապէս անբարոյականացաւ և ուսանողութիւնը կորցրեց սեփական արժանապատուութեան զգացմունքը»...

«Անկարգութիւնները, դրված լինելով ընդհանուր պետական հողի վրա, յուզելով ուսանողական շրջանը, դուրս կը կանչեն դէպի ներգործական գործունէութիւնը ամենալաւ տարրերը, որոնց համար պարզ կը դառնայ բողոքի միտքը և նշանակութիւնը: Ներգործական բողոք յայտնելով, ուսանողութիւնը կը ցոյց տայ, որ չէ կարելի անպատիժ վիրաւորել իրան, և որ սահման ունի իր համբերութիւնը: Պրոֆէսոր X-ի հետ ունեցած պատմութիւնը բաւարար առիթ է ընդհանուր ուսանողական շարժում յարուցանելու համար:...

(Կը շարունակվի)

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

—

Վազը ժողով է: Ժողով Թիֆլիսի դումայի փառաւոր դահլիճում, ուր Թիֆլիսի Կրեդիտային ընկերութեան լիազօրները պէտք է լսեն պարոններ Պլիւշչևսկու, Բոչարեանցի ճառերը, իշխան Ամատունու ներշնչած բամբասանքութիւնները, որ «մարդված փղերը», ճառերը լսելուց յետոյ պէտք է վերկենան սև քուէ տալու...

Սև քուէներ: Բայց ում: Արդեօք դուրս է եկել մի նոր Գարսօեվ, թէ իշխան Ամատունու օրերով գործված զեղծումների մի նոր շարունակութիւն: Ոչ մէկը: Սև քուէներով «մարդված փղերը» զինվել են enfent terrible-ի դէմ, որ հանգիստ չէ տալիս որոշ խմբին, որի ներկայութիւնը, անունը, ձայնը անգամ պղտորում է «հանգստութեան սիրահարների» անդորրութիւնը, հոգու խաղաղ տրամադրութիւնը: Բայց ինչու: Ինչ վեդծման, ինչ յանցանքի համար:—«Հէնց այնպէս, չենք ուզում տեսնել Տիգրանեանի երեսը, նրա հետ նստել-վերկենալ չենք ցանկանում»:—Մարդն իր այժից բարձր բողոք բարձրացրեց, ազատեց մի ամբողջ հիմնարկութիւն իր վերջնական անկումից, և փոխանակ շնորհակալ լինելու նրանից, գանգատվում են, որ նա անհաշտ է, չէ թողնում շեղվել կանոնից, անցեալից խրատված չէ հաւատում ոչ ոքին, ergo, պէտք է նրան հեռացնել...

Եւ ովքեր են հեռացնել պահանջողները՝ Պլիւշչևսկի, Բոչարեանց, և դրանց հետ Ամատունու ջերմ բարեկամները: Բայց ինչ կասի հասարակաց կարծիքը, ինչ կասի այն աշխարհը, ուր կայ ազատ կարծիք, որ ոչինչ նմանութիւն չունի «մարդված փղերի» աշխարհին: Ի՞նչ հասարակաց կարծիք: Թքել ենք այն կարծիքի վրա,—ահա վաղվայ նշանաբանը...

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՑ

—

Նոյեմբերի 29-ին

Վերջին երկու ամիսները մեր հասարակութեան հոգայողութեան առարկան գաղթականների անհոգին հոսանքն էր: Բարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը գովելի եռանդ ցոյց տուեց գաղթականներին օգնելու հարցում. ճաշ մինչև այժմ էլ տրվում է. բաւական հագուստ, վերմակներ և փոքրիկ կապերտներ բաժանեցին գաղթականներին: Իսկ Երևանից հեռացողները ստանում էին նաև ճանապարհածախս: Այդ էր պատճառը, որ Երևանի գաւառում ցրված համարեա բոլոր գաղթականները Երևան եկան, և փող, հագուստներ և վերմակներ ստանալով՝ կրկին իրանց տեղերը վերադարձան ու կամ վարչութիւնը ուղարկեց զանազան գիւղեր՝ ձմեռը այնտեղ անցկացնելու համար: Երևան մտած դուրս եկած գաղթականների թիւը հազարից անցնում է՝ այժմ էլ Երևանում բաւական թւով գաղթականներ կան, որոնք տեղաւորված են եկեղեցիների գաւիթներում:

Ահա մի քանի տեղեկութիւններ նրանց քանակութեան մասին: Պօղոս-Պետրոս եկեղեցու գաւթում այժմ տեղաւորված են 105 հոգի: Կաթուղիկէ եկեղեցում—50 հոգի, Զօրաւոր եկեղեցում—43 հոգի և ս. Յովհաննէս եկեղեցում—47, բոլորը միասին 245 հոգի, մեծ մասամբ կին և երեխաներ: Բացի դրանից Երևանում գտնվում են նաև բաւական թւով վանեցիներ, որոնք պարապմունք են գտել և ապրում են իրանց աշխատանքով: Բարեգործական ընկերութեան վրա ծանրացած ծախսերը իրանց վրա վերցրին մի երկու եկեղեցիների ծխականներ. Զօրաւոր և Կաթողիկէ եկեղեցիների ծխականները բնքնաբերաբար յարմար տներ գտան, թէ սեփական և թէ վարձովի, գաղթականներին այնտեղ տեղաւորեցին և հերթով ծխականները ճաշ են տալիս: Գտնըվեցին այնպիսի ծխականներ, որոնք յանձն առան ամբողջ շաբաթ ճաշ տալ: Պօղոս-Պետրոս եկեղեցու ծխականները նոր են պատրաստվում գաղթականների ծախսերը իրանց վրա վերցնելու. իսկ ս. Յովհաննէս եկեղեցու ծխականները մինչև այսօր էլ անտարբեր են: Գաղթականների մէջ շատ տարածված են զանազան հիւանդութիւններ. հիւանդների թիւը քառասունից անցնում է, որոնք մինչև այսօր էլ չեն առանձնացրած՝ յարմար բնակարան չը լինելու պատճառով. այս հանգամանքը շատ նպաստում է հիւանդութեան տարածվելուն: Այստեղ պէտք է արձանագրենք մի տխուր փաստ. Գայեանեան դպրոցի ընդարձակ շինութիւնը—Պօղոս-Պետրոսի գաւթում—հիւանդանոց դարձնելու համար՝ վարչութիւնը մի քանի անգամ դիմում է երէցփոխին և խնդրում, բայց երէցփոխը մերժում է: Վերջին անգամ վարչութիւնը առաջարկում է նոյն իսկ վարձ, ասելով՝ «երկու սենեակը տուէք վարձով մի վարժուհու մասնաւոր դպրոցի համար, միւս սենեակներն էլ մեզ տուէք վարձով», բայց Աստուածատուրեան երէցփոխը կրկին մերժում է ասելով՝ «գաղթականները մաստոտում են շէնքը». և այսպիսի մարդիկ յաւակնութիւն ունեն «բարեգործ» էլ կոչվելու...

Ա.—Դօ.

ՆԱՄԱԿ ՂՈՒԲԱՅԻՑ

—

Դեկտեմբերի 4-ին

Գաղթականների հոսանքը այստեղ էլ հասաւ: Երեք օր առաջ, մի ֆուրգոն Ղուբա բերեց Վանի գաւառի Խօշաբ գիւղի հինգ ընտանիքներ, տասն և ութ հոգուց բաղկացած, որոնցից հինգը տղամարդ են, հինգը կանայք և ութ մանր ծծկեր երեխաներ, բոլորը կիսամերկ, աղքատ, հացի կարօտ, և վերջին թըշուառութեան մէջ: Նրանց տեղաւորել են առայժմ հայոց դպրոցի նախկին խարխուլ շինութեան մէջ և ողորմութիւն մուրալով, քաշ են տալիս իրանց սև և դառն օրը... Տղամարդկանցից մէկը՝ Դաւիթ Մէլիք-Շահիր անունով, խելագարված է: Տեղացի հայերը մասամբ օգնում են գաղթականներին հին հագուստեղէն բաժանելով:

Այսօր Բագուի նահանգական դատարանի բաժինը քննելով Հիլ գիւղի տանուտէր Շեխ-Նովրուզ-օղլու սպանման գործը, նոյն գիւղացի Մամէդ խան Իրզա օղլուն տասը տարվայ տաժանակիր աշխատանքների ենթարկեց: Գործը փոխադրում են դատաստանական պալատ:

Մ. Ս.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, դեկտեմբերի 12-ին

Թոյլ տուէք, Թիֆլիսի Կրեդիտային ընկերութեան վաղվայ ընդհանուր ժողովի առիթով, «Մշակի» միջոցով ուշադրութիւն հրաւիրել հետևեալ խնդրութեան վրա: Ես, ինչպէս Կրեդիտային ընկերութիւն լիազօր, պատիւ ունեցայ ներկայացնել ընկերութեան վարչութեանը մի յայտարարութիւն, խնդրելով ներկայացնել այդ ընդհանուր ժողովի քննութեան և հայեցողութեան: Բայց որովհետև ընկերութեան վարչութիւնը, ինձ անհասկանալի պատճառներով, հրաժարվում է կատարել իմ խնդիրքը, ուստի ստիպված եմ դիմել մամուլին, հրապարակ դուրս բերելու մի խնդիր, որը, իմ խորին համոզմամբ՝ կարևոր նշանակութիւն ունի Թիֆլիսի Կրեդիտային ընկերութեան շահերի համար:

Ամեն մի կրեդիտային հաստատութիւն, մեր կարծիքով, պէտք է օժտված լինի երկու էական ֆակտօրներով, առանց որոնց անկարելի է նրա կանոնաւոր զարգացումը: Կրեդիտային հաստատութեան, ուրեմն և Թիֆլիսի Քաղաքային Կրեդիտային ընկերութեան կանոնաւոր զարգացման sine qua non պէտք է համարել այն, որ նրա վարչութեան գլուխը կանգնած անձինք ունենան վարկ և վստահութիւն վայելեն հասարակութեան փոխատու անդամների կողմից:

Այդ հիման վրա, մենք մեզ թոյլ ենք տալիս հարցնել. ինչ է ներկայացնում իրապէս Թիֆլիսի Կրեդիտային ընկերութեան այժմեան կառավարչի անձնաւորութիւնը, ի հարկէ, միայն վըստահութեան և վարկի տեսակէտից, միայն այդ երկու ֆակտօրների սահմաններում, որոնք անխզելի կերպով կապված են յիշեալ հաստատութեան վարչութեան նախագահի պաշտօնի հետ: Ահա մի հարց, որի պատասխանը, ինչ և լինի նա, պէտք է ուշադրութեան առնի ընկերութեան ամեն մի լիազօր, իր առանձնած պարտաւորութիւնների անունով, առանց կողմնապահութեան, ի նկատի ունենալով միմիայն փոխառուների շահերը: Չէ կարելի չը հրաւիրել լիազօրների ժողովի ուշադրութիւնը այն տարօրինակ և տխուր իրողութեան վրա, որ Թիֆլիսի Կրեդիտային ընկերութեան վարչութեան նախագահ Անտօն Սօլօմօնօվիչ Կորգանովի վարկը վերջնականապէս խախտված է: Չէ կարելի, ճշմարիտ, չը զարմանալ, որ յիշեալ ընկերութեան գրասենեակում սեփողական միջոցներով և կ ա տ ա ր ո ղ ա կ ա ն թ ե ր թ ե ր ո վ (исполнительный листъ) պահանջում են նախագահի պարտքերը: Միանգամայն անհասկանալի է, թէ ինչպէս կարող է այդպիսի մի երևոյթ համաձայնվել ում և իցէ, մանաւանդ մի այնպիսի հաստատութեան նախագահի վարկի մասին ունեցած գաղափարի հետ, որին, կանոնադրութեան §§ 52-ի զօրութեամբ «յանձնվում է ը ն կ ե ր ո ւ թ ե ա ն գ ո ր ծ ա վ ա ր ո ւ թ ե ա ն և հ ա շ ւ ա պ ա հ ո ւ թ ե ա ն գ լ խ ա ւ ո ր վ ե ր ա հ ս կ ո ղ ո ւ թ ի ւ ն ը»: Ինչպէս կարելի է յանձնել մի ամբողջ հաստատութեան վարկի պահպանութեան հոգսը մի այնպիսի անձի, որի ամբողջ հարստութիւնը սպառվում է դատաստանական պրիստաւի ներկայացրած կատարողական թերթերով: Ինչով, լաւութիւնը պահպանելու և իրողութիւնները քօղարկելու քաղաքատնտեսական ո՞ր թէօրիայով է ղեկավարվում Կրեդիտային ընկերութեան վարչութիւնը: Իսկ մենք կարծում ենք, որ ծածկելով հաստատութեան կառավարչի վարկը վայր գցող իրողութիւնները, դրանով վնասում են նոյն իսկ ընկերութեան և նրա օբլիգացիաների կուրսին, որը, բարոմէտրի նման զգայականութեամբ՝ արտացոլում է հաստատութեան թէ ներքին և թէ տնտեսական կեանքի բազմազան երևոյթները: Այդ բոլորից յետոյ ամենևին զարմանալի չէ, որ մեր օբլիգացիաների կուրսը թշուառ վիճակի մէջ է, նոյն իսկ 150,000 պահեստի դրամագլուխ ունենալով:

Ֆինանսական հաստատութեան կառավարիչ անձինքների ընտրութիւնների ժամանակ երբեք չը պէտք է ղեկավարվել մարդասիրական, կամ բարեգործական որ և է նկատումներով: Այդտեղ առաջին տեղը պէտք է և հարկաւոր է տալ վ ս տ ա հ ո ւ թ ե ա ն և վ ա ր կ ի ն, որ նախատեսնված է նոյն իսկ կանոնադրութեան § 50-ով, որի մէջ դրականապէս ասված է. «Նախագահը և դիրէկտօրները գլխաւոր պատասխանատուներն են ընկերութեան մէջ գրաւ դրված իրանց գոյքով, և բացի դրանից, իրանց մնացած և ընկերութեան մէջ գրաւ չը դրված ամբողջ գոյքով»:

Եւ միթէ դառն հեգնութիւն չէ կանոնադրութեան առաջ բերած այդ յօդուածը: Ո՞ր գրաւ չը դրված գոյքերով կարող է պատասխանատու լինել ընկերութեան նախագահ Անտօն Կորգանով, երբ նոյն իսկ նրա 1000 րուբլանոց ցէնզը ենթադրական է և գոհացում է տալիս միայն կանոնադրութեան տառին, անտես առնելով նրա էութիւնը:

Հարկաւ թէ այդ բոլորից յետոյ կարող է խօսք լինել այն անձի վստահութեան և վարկի մասին, որը, պատահաբար, կուսակցական տաք կռուի ժամանակ, ընտրվել է ընկերութեան նախագահ: Մենք վստահութեան հարց ենք դնում և եթէ, հակառակ սպասածին, նախագահը ինքն չը ներկայացնի իր հրաժարականը, պէտք է նորից նրան քուէարկութեան ենթարկել:

Լիազօր Արշակ Բաղդասարեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Թիֆլիս, դեկտեմբերի 6-ին

«Մուրճի» վերջին երկուօրեակ համարում, Ա. Աթանասեան գնահատել է Թիֆլիսի կաթնատընտեսական ցուցահանդէսի մասին մի յօդուած, որ բնորոշ է իր տեսակի մէջ: Ա. Աթանասեանց յայտնում է, որ նա «հեռու տեղից շտապել է Թիֆլիս յատկապէս ցուցահանդէսը տեսնելու նպատակով»: Եւ ահա ինչ է ասում նա, այդ յատուկ նպատակով ցուցահանդէս եկողը:

Ա. Աթանասեանց, իր ասելով, փոխանակ օրինակելի կարգ ու սարքի, գործիքների, մեքենաների և այլն տեսել է պատերին կպցրած միայն երևակայեալ կաթնատնտեսական յառակագծեր, իսկ դրսում՝ պ. պ. Շաղինովի և Մելիք Բախտամեանցի իբր թէ պաւիլիօնները, որոնցից առաջինում «իբր թէ» շվէյցարական պանիր էին պատրաստում, իսկ երկրորդում տեսել է միայն մի գործող սեպարատոր և այլն:

Եւ երևակայեցէք, ընթերցող, որ յատկապէս ցուցահանդէս եկած պարոնի այդ և յետագայ առածները ոչ մի նմանութիւն չունեն եղելութեան և ճշմարտութեան հետ: Ցուցահանդէսի դահլիճի պատերին ոչ մի կաթնատնտեսական յառակագիծ չը կար կպցրած, այլ ներկայացված էին արօտների բարեկարգութեան պլանները: Գ. Շաղինեանը շվէյցարական պանիր չէր պատրաստում ցուցահանդէսում, այլ ֆրանսիական բրի և կամամբեր պանիրները, բակշտէյն և հայկական չեչիլ պանիրները և բացի այդ զատում էր սէրը և պատրաստում իւղ: Յ. Մելիք-Բախտամեանը բացի կաթը զատելուց պատրաստում էր իւղ և պաղեցնում էր տաք կաթը՝ սառցնող մեքենայով:

Ա. Աթանասեանց ասում է, որ ցուցահանդէսում չը կային զանազան տեսակի սեպարատորներ, տաշտեր և խնոցիներ. մինչդեռ ցուցահանդէսում կային չորս տեսակի սեպարատոր, Հուսանդիրի տաշտեր, Լեֆելդի հօլշտէյնադանիական և վերաիկալ խնոցիներ, տեղական կովկիթներ, տաշտեր և խնոցիներ: Աթանասեանց ասում է, որ ցուցահանդէսում չը կային ո՛չ մակարդ, ո՛չ կաթսաներ, ոչ կաղապարներ: Մինչդեռ այդ բոլորն էլ կային, ցոյց էին տրվում հասարակութեան, իսկ կաղապարների քանակութիւնը նոյն իսկ չափազանց շատ էր և ամբողջ դարակներ լիքն էին նրանցով:

Արժէ՞ շարունակել և Ա. Աթանասեանցի միւս առածները առաջ բերել և մի առ մի հերքել: Ի հարկէ ոչ: Մի մարդ, որ յատկապէս գալիս է Թիֆլիս ցուցահանդէսի համար և չէ տեսնում այն, ինչ կար այդ ցուցահանդէսում, նեղութիւն չէ քաշում ծանօթանալ կաթնատնտեսների հետ, չէ մասնակցում այն նիստերին, որ վեց երեկոյ շարունակ ունեցան կաթնատնտեսները և պարզեցին Կովկասի կաթնատնտեսական զարգացման վերաբերեալ խնդիրները, մի այդպիսի մարդ կարծում է թէ դատարկ ֆրազներով, զանազան պահանջներ անելով նա կարող է լուրջ մանագէտի տպաւորութիւն գործել: Եւ, ի հարկէ, հետևանքը եղաւ բոլորովին հակառակը, ցոյց տալով այցելուի ադիտութիւնը այն գործի վերաբերութեամբ, որի մասին խօսում է:

Գիւղատնտես

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

—

Աստրախան, Նոյեմբերի 12-ին

«Մշակի» 128 համարի ներքին լուրերի բաժնում տպագրված է մի լուր, որ վերաբերում է Աստրախանի քահանայական հարցին, և որի հաղորդողը, ի միջի այլոց ասում է. «Հասարակութեան մի մասը զզւած է սինօդի և կօնսիստօրիայի կարգադրութիւնից, որոնք ստանձնած են անում ժողովրդական ցարեր իրաւունքները: Նախկին քահանան տեղափոխվում է Ղուբա, իսկ նրա տեղ նորը, փոխանակ ընտրվելու, նշանակված է»:

Անկասկած լրատուն կամ բոլորովին անծանօթ է գործի էութեան և մանրամասնութիւն-

ներին, կամ գիտութեամբ փախուստ է տուել այն հանգամանքների բացատրութիւնից, որոնք ստիպել են հոգևոր իշխանութեանը հին քահանայի տեղ նորն ուղարկել։ Ուստի կոնսիստորիայի յանձնարարութեամբ սպարտք եմ համարում տալ այդ բացատրութիւնը, որից ընթերցող հասարակութիւնը կը տեսնի, թէ հոգևոր իշխանութիւնն այդ դէպքում ամենևին նպատակ չէ ունեցել ոտնակոխ անել ժողովրդական ընտրողական իրաւունքը, այլ պէտք եղած անօրէնութիւնն արել է այդ իրաւունքի պահպանութեան նկատմամբ։ Միայն թէ ոչ մի պատասխան չը ստանալով Ասխաբադի ժողովրդից՝ ստիպողական հանգամանքից հարկադրված է եղել ուղարկել Ասխաբադ նոր քահանայ։ Նախ և առաջ հարկաւոր է ասել, որ Փանեանց քահանայի տեղափոխութեան նկատմամբ ժողովրդական իրաւունքի խօսք անգամ չէ կարող լինել, քանի որ նախ՝ այդ քահանան ոչ թէ Ասխաբադի ժողովրդի վրա և նրա խնդիրքով է ձեռնադրվել, այլ նշանակված է Շամախու թեմի նախկին առաջնորդի կարգադրութեամբ. երկրորդ՝ նոյն քահանան ինքն է խնդրել այդ տեղափոխութիւնը Շամախու թեմի առաջնորդից 1894 թւին, այսպիսի պատճառաբանութեամբ. «Անկարող լինելով ընտելանալ տեղւոյս խստագոյն կլիմային, յընթացս այս երեք տարւոյ բազմիցս անգամ ես և ընտանիքս զաւակներով հիւանդացել ենք... Ուստի բժիշկները խորհուրդ են տալիս տեղափոխվել ի Կովկաս։ Ես ի նկատի առնելով այն մեծ համակրանքը, որ Ղուբայի հայ հասարակութիւնը տածում է դէպի ինձ... այլ և այն մեծ հանգամանքը, որ ես էլ տեսնելով այդպիսի սէրն ու յարգանքը դէպի իմ անձնաւորութիւնը, փոխադարձաբար սիրում և՝ յարգում եմ նրան... ուստի պատիւ ունիմ խոնարհաբար խնդրել... միջնորդել ուր հարկ է փոխադրել ինձ Ասխաբադից և կարգել Ղուբայի եկեղեցու և ժողովրդեան վրա մշտական քահանայ»։ Շամախու առաջնորդը մի կողմից քահանայի, միւս կողմից Ղուբայի ժողովուրդի նոյն մտքով ուղղած խնդիրներն ուղարկում է իր միջնորդական յայտարարութեան հետ Սինոդ, որ, յարգելով առաջնորդական միջնորդութիւնը և խնդիրները՝ 1895 թւի յունիսի 17-ին հրամայում է Ասխաբադի վիճակային կոնսիստորիային «թոյլ տալ նմա (Փանեանցին) գնալ ի Ղուբա քաղաք ի հովուել զժողովուրդս տեղւոյն, յառաջագոյն կարգելով ի տեղի նորա զայլ քահանայ մինչ ցընտրելն ընծայացուի վասն ժողովրդեան Ասխաբադի»։ Այդ հրամանը ստացած միջոցին թեմիս կառավարիչ Խորէն եպիսկոպոսը վիճակի այցելութեան է դուրս եկած լինում, ուստի կոնսիստորիան, չը կարողանալով առանց նրան գործը վերջացնել, օգոստոսի 7-ին կարգադրում է. «Առաքմամբ պատճէնի հրամանագրութեամբ Սինոդի Ս. Էջմիածնի առ Ասխաբադայ խաչատուր քահանային Փանեան հրամանագրել նմա վասն գիտութեան և առ ի յայտնել զբովանդակութիւնն որոց անկ է, թէ կոնսիստորիայս մինչ ցվերադարձ տէր կառավարչի թեմիս չը կարէ անօրինել ինչ ի մասին թոյլատրելոյ ինքեան Փանեան քահանայի, դիմել ի Ղուբայ քաղաք և կամ կարգելոյ ի տեղի նորա զայլ քահանայի կառավարել զհայազգիս Ասխաբադայ»։

Այդ հրամանը դեռ չը ստացած՝ Փանեանց դիմում է կոնսիստորիային՝ խնդրելով. «Եթէ իմ տեղափոխութիւնը տեղի պիտի ունենայ, խնդրում եմ... առնել արժանաւոր անօրէնութիւն, որպէս զի հնարաւոր լինի ինձ գոնէ ուսումն. տարւոյ սկզբում գտնվել Ղուբայում»։ Վերոգրեալից տեսնում է ընթերցողը, որ փոխադրելով Փանեանցին Սինոդը ի նկատի ունենալով ժողովրդական ընտրողական իրաւունքը՝ հրամայել է ժամանակաւոր քահանայ կարգել նրա տեղ «մինչ ցընտրելն ընծայացուի վասն ժողովրդեան Ասխաբադի». նոյն նկատմամբ էլ կոնսիստորիան հրամայել է Փանեանցին յայտնել այդ կարգադրութիւնը «որոց անկ է» (ժողովրդին)։ Կատարե՞լ է քահանան այդ հրամանը թէ ոչ—յայտնի չէ. գոնէ Ասխաբադի ժողովրդի կողմից ոչ մի թուղթ չէ եկել, թէ ունին են ներկայացնում իրանց քահանայացու, և ոչ մինչև անգամ մի խօսք, թէ կը կամենային Փանեանցին իրանց մէջ պահել թէ ոչ։

(Կը շարունակվի)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

(Հեռագրով)

Մոսկվա, դեկտեմբերի 12-ին

Թոյլ տուէք արտայայտել խորին ցաւակցութիւնս Յովհաննէս Գիւլնազարեանցի գերեզմանի վրա. նա, չը տանելով իր սիրած ասպարէզում արևելեան խաւար կամայականութեան ճնշումը, հարկադրված էր առ ժամանակ ընտրել իր հոգուն խորթ գործունէութիւն։ Հանգիստ ոսկորներիդ, երիտասարդ գինուոր, նուիրված լոյսին և ճշմարտութեան, զոհ հայրենի անմխիթար իրականութեան։

Լևոն Սարգսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Նոր-Նախիջևան, դեկտեմբերի 8-ին

«Մշակի» խմբագրութիւնը շատ ճիշդ էր նկատել, թէ մի քանի դերասանների ներկայութիւնը Թիֆլիսում կարող էր մասամբ խանգարել այն ստորութիւնը, այն խայտառակութիւնը՝ որին հասել էր հայ բեմը վերջերս ընդհանրապէս, և պատիժ—պատուհաս «Մօդա է քա»-ից յետոյ մասնաւորապէս։

Բաղդը, որ սփիւռից մեզ ձեռք առնել պանդխտութեան ցուպը, օտարութեան մէջ բոլորովին դառնացրեց մեր սիրտը, կարդալով հայ թատրօնի անկման մի այնպիսի նկարագիր՝ որպիսին, որքան յիշում ենք, չէր ունեցել նա իր սկզբնաւորութեան օրերից մինչև այժմ։ Եւ ինչ էք կարծում, մեր ընդդիմութիւնը պիտի կարողանա՞ր խափանել այդ խայտառակութեան հրապարակ դուրս բերելը. միթէ պիտի կարողանայինք պ. փոխադրողին համոզել՝ որ գրպանի շահերից, փողից աւելի բարձր իդէալներ կան, իդէալներ՝ որոնք միշտ պէտք է գերադասվեն փողից։ Մի ցաւ ևս պատճառում է մեզ այն հանգամանքը, որ Թիֆլիսից հեռու գտնվողները կարծում են այդ՝ մի կանոնաւոր խմբի արարմունք. մինչդեռ մի քանի դերասանների հաւաքածուն երբէք «դերասանական խումբ» չէ. և անցեալ սեզօնին տրվող պիէսների աչքող ընտրութիւնը ապացոյց էր, որ «դերասանական ընկերութիւն» ասածը մի կազմակերպված և իր միջոցների ներածին չափով դէպի աղնիւը, դէպի իդէալականը ձգտող մարմին էր։

Սրանով բողոքելով թէ փոխադրող պ. Սարգարեանի յանդգնութեան և թէ ներկայացնող դերասանների չհասկրութեան և անտարբերութեան դէմ, յուսով ենք, որ հայ հասարակութիւնը չի կարծի, թէ բոլոր դերասանները համակարծիք են ամեն մի պատահած պիէսը բեմ հանելուն և ամուր կը մնայ այն կարծիքի մէջ, թէ իր ամենաանաջող հանգամանքներումն անգամ՝ հայ բեմը ունի դերասաններ՝ որոնց սրտին որքան թերկրութիւն է նրա առաջադիմութիւնը, նոյնքան էլ վիշտ է և դառնութիւն՝ իր անարժան ներկայացուցիչների միջոցով նրա այս ստրկական անկումն ու խայտառակութիւնը։

Ա. Վրոյր

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» այս համարը բաղկացած է 6 երեսից։

Կիլիկիայի Ադանա քաղաքից հաղորդում են ամերիկական մի լրագրին, որ նոյեմբերի բակըներում Յովհաննէս Գազանճեան անունով եպիսկոպոսը, թիւրքաց կառավարութեան օգնութեամբ և հաստատութեամբ, յայտարարել է իրան Սիսի կաթողիկոս։ «Մեծ հանդէսով, գրում է թղթակիցը, զօրքեր, բոլիսներ և ժանդարմներ մի քանի ստորին ազգայինների ընկերակցութեամբ վարի եկեղեցին ս. Աստուածածնի եկեղեցին տարին չկաթողիկոսն Գազանջեան և բազմեցուցին գահուն վրա։ Չկաթողիկոսն Գազանճեան իւր անդրանիկ քարոզն խօսեցաւ դրուատելով և երկինք բարձրացնելով Աբդուլ Համիդի «գթութիւն և վեհ անունն»։

Թիւրքիայից, մի վստահելի աղբիւրից, մեզ հաղորդում են, որ Արթին փաշա Տատեանն է եղել գլխաւոր աշխատողը և յորդորողը՝ որ Իզմիրլեան հրաժարվի պատրիարքութիւնից։ Իզմիրլեանի հրաժարականը գլուխ բերելուց յետոյ՝ նոյն Արթին փաշան Օրմանեանին պատրիարքական աթոռը բարձրացրեց և դրեց նրա բերանում Բարթուղիմէոսեան ճառի շարունակութիւնը։ Ինչ է լսել տալիս այդ փաստը...

Մեզ հեռագրում են Պետերբուրգից, դեկտեմբերի 13-ից, ռուսաց գործակալութեան միջոցով. «Վարշավայի գեներալ-նահանգապետ գեներալ կոմս Շուվալով արձակվում է, իր խնդիրքի համաձայն, հիւանդութեան պատճառով, Վարշավայի գեներալ-նահանգապետի պաշտօնից։»

Ինչպէս յայտնի է, «Հայրենիք» լրագրի տնօրէն Յովհաննէս Շահնազար, որ այժմ ազատված է, մի քանի ամիս առաջ բանտարկվեց Կ. Պօլսում և դատապարտվեց մահվան։ «Daily News» լրագիրը այժմ հաղորդում է, որ Շահնազարի ազատութեան գլխաւոր պատճառը յայտնի գրող Ալֆօնս Դօդէն է։ Դօդէ մի նամակով դիմեց ֆրանսիական մինիստր Հանոտօին, և թախանձանքով խնդրեց նրան՝ միջամտել Շահնազարի համար։ Հետևանքը այն եղաւ, որ Բ. Դուռը փոխեց Շահնազարի մահվան վճիռը, և վերջն էլ արձակեց նրան։ Նշանաւոր գրողի այդ ջերմ միջամտութիւնը մի գրական մարդու համար՝ վերին աստիճանի ազնուիչ է։

«Հանդէս Ամսօրեայ» ամսագրի դեկտեմբերի համարում կարդում ենք հետևեալը. «Արաքսի» 1894—5 տարւան առաջին գրքին մէջ «Ներսէս պատրիարքի» անուամբ զարմանալի կտակ մը հրատարակված էր։ Արդ, Գեր. Արիստակէս արքեպիսկոպոս Սեդրակեան «Մշակի» մէջ (№ 120 և 122) երկու բանասիրականներով ցոյց կուտայ կտակին կասկածելի բնաւորութիւնը։ Թէ բնաւ գոյութիւն չունէր այսպիսի կտակ մը կրնայ դիւրաւ գուշակել Ներսէս պատրիարքի բնաւորութիւնն ու գործունէութիւնն ճանչցողը։ Արդէն ուրիշ կողմանէ ծանօթ է մեզ այդ կեղծ կտակին հեղինակը, որուն անունը պարագաները չեն ներեր այժմ յայտնել»։ Ցանկալի է, որ յարգելի ամսագիրը, առանց այնքան նշանակութիւն տալու «պարագաների», հրապարակ հանէր կեղծ կտակի հեղինակին։

Առաջիկայ յունվարից պէտք է վերսկսի հրատարակվել վրաց «Իվերիա» լրագիրը, որը, ինչպէս յայտնի է, 8 ամսով դադարեցրած էր։

Բաթումից, Գասպար Տէր-Մարգարեան, նուիրել է «Մշակի» 1897 թւի մի օրինակը Բարեգործական ընկերութեան Շուշու գրադարանին։

Արդէն գործածութեան մէջ են մտել նոր տեսակի 5 ռուբլիանոց թղթադրամներ։

Հինգշաբթի, դեկտեմբերի 12 ին, հայոց դերասանական խումբը ներկայացրեց յօգուտ Հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան «Արտոյտ» կոմէդիան, հեղինակութիւն Վիլդէնբրախի։ Այդ ներկայացումը, որ գրաւել էր մեծ բազմութիւն, անցաւ բաւական թոյլ։ Զուտ արդիւնք ընկերութեան օգտին կը մնայ մօտ 600 ռուբլի։

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են. «Մտադրութիւն կայ Ախալքալաքում «քաղաքային հասարակական ժողովարան» բանալու, որի կանոնադրութիւնը մշակված և արդէն առաջարկված է հաստատութեան համար։ Նախկին կլուբի թողած յիշատակը այնքան տխուր էր, որ ախալքալաքցիները երկար ժամանակ մտածել անգամ չէին ուզում կլուբի մասին։ Ցանկալի է, որ անցեալի օրինակը աչքի առաջ ունենալով, հիմնադիր անդամները աշխատեն, որ նոր հիմնարկութիւնը կարողանայ ծառայել իր բուն նպատակին, և ոչ թէ միայն թղթախաղի և այլ չարիքի բուն դառնայ»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մինչդեռ «Times» լրագիրը մեծ նշանակութիւն չէ տալիս Նէլիդօվի տեսակցութեանը կոմս Գօլուխօվսկու հետ Վիէննայում, «Daily Telegraph» լրագիրը հաւատացնում է, որ ընդհակառակն, այդ տեսակցութեան ժամանակ վճռվել է դիմել Բ. Դրանը մի նոր հաղորդագրութեամբ, որը շատ նման պէտք է լինի ուլտիմատումին և հաւանութիւն է գտել բրիտանական կառավարութեան կողմից։ «Daily Chronicle» լրագիրն ասում է, որ եթէ պետութիւնները վերջնական համաձայնութեան գան(?), այն ժամանակ ռուսաց, ֆրանսիական և անգլիական նաւատորմերը կը մտնեն Դարդանէլ և Բօսֆօր։ Եթէ դրանից յետոյ էլ Բ. Դուռը կը հրաժարվի անյապաղ րէֆօրմներ մտցնելուց, այն ժամանակ Բ. Դրանը ուլտիմատում կը ներկայացվի։

Թիւրքաց կառավարութիւնը, ինչպէս հաղորդում են եւրոպական լրագիրները, սկսել է իբր թէ մաքրել Կ. Պօլսի ոստիկանութիւնը. նա պաշտօնից հեռացրեց Հուսէյն-Դաւիմ բէյին, որ ժանդարմների գնդապետն էր, Հուսնի բէյին, որ ոստիկանութեան կառավարիչն էր և Սօխլի փաշային, որ ժանդարմների բաժնի պետն էր։ Այդ լուրը մեծ համակրութեամբ ընդունվեց Ստամբօլի հասարակութեան բոլոր դասակարգերի կողմից, որովհետև այդ պաշտօնական անձինք յայտնի էին իբրև գրգռիչ գործակալներ (agents provocateurs)։ Բայց որքան մեծ եղաւ ամենքի զարմանքը, երբ իմացվեց, որ այդ անձերից երկուսը ստացել են նահանգապետի պաշտօն երկու վիլայէթներում, իսկ մէկը նշանակվել է Հին Սերբիայի Կօսսօվօ վիլայէթում ժանդարմների պետ։ Ահա թէ ինչպէս է խաղացնում Բ. Դուռը եւրոպական դեսպաններին. նա արձակում է յանցաւորներին, դեսպանների պահանջով, և յետոյ նոյն մարդկանց աւելի մեծ պաշտօններ է տալիս ուրիշ տեղերում։

Աւստրո-ունգարական արտաքին գործերի մինիստրութեան կիսապաշտօնական օրգան «Fremdenblatt» լրագիրը տպել է մի յօդուած, որ մի փոքր լոյս է սփռում մեծ պետութիւնների գործողութեան ապագայ ծրագրի վրա։ Լրագիրը հաղորդում է, որ րէֆօրմների ծրագիրը միայն թղթի վրա գոյութիւն ունի և դեռ շատ հեռու է նրա իրագործումը։ Դրան ապացոյց՝ հայկական րէֆօրմների ծրագիրը։ Անհրաժեշտ է միջոցներ որոնել համոզելու սուլթանին, որ այս անգամ խորհրդակցութիւնները չը պէտք է կատարվեն լոկ արևմտեան նիւթերը հարստացնելու համար։ Եւրոպական պետութիւնները հասկանում են, որ անկարելի է զրմատական կերպով վերանորոգել Թիւրքիան, բայց այն քիչն էլ, որ կառաջարկվի պետութիւնների կողմից, պէտք է իրագործվի։ Եւ որովհետև անկարելի է յոյս դնել սուլթանի խորհրդականների համակրութեան վրա, ուստի պէտք է գործել այնպէս, որ սուլթանը իսկապէս համոզվի Եւրոպայի հաստատ որոշման մասին։

Զը նայելով, որ հեռագրական գործակալութիւնը հերքեց նախկին սուլթան Մուրադի փախչելու լուրը, բայց այդ լուրը, ըստ երևոյթին ստուգվում է։ Սօֆիայից հաղորդում են, որ այնտեղ այդ մասին հաստատ տեղեկութիւններ են ստացվել։ Բանտարկվածի փախչելուն նպաստել է նրա բժիշկը, որ ծագումով իտալացի է։ Դեկտեմբերի 11-ին, գիշերը, նրանք երկուսն էլ ծպտված կերպով կարողացան հասցնել իրանց մի իտալական նաւ, որը իսկոյն ճանապարհվեց։ Ներկայումս փախստականները արդէն գտնվում են իտալական ծովափնեայ քաղաքներից մէկում։ Թիւրքաց կառավարութիւնը ամեն կերպ աշխատում է այդ լուրը ծածկել։ Մուրադի խելագարութիւնը այժմեան պալատական կուսակցութեան հնարած բանն է։ «Երիտասարդ Թիւրքիա» կուսակցութիւնը Մուրադին հանդէս է բերում իբրև գահի թեկնածու։ Նրա փախուստը ցնցող տպաւորութիւն գործեց Աբդուլ-Համիդի վրա։

Այդ լուրի ճշդութեանը երաշխաւոր չենք։

«Daily News» լրագրին հեռագրում են Պարիզից հետևեալը. «Նշանաւոր ֆրանսիացիների մի խումբ ստորագրել է մի հանրագիր՝ ֆրանսիական կառավարութեան անունով, որի մէջ խնդրում է միջամտել հայերի ազատութեան համար։ Ստորագրողների շարքում կան հետևեալ նշանաւոր անունները. Ալֆօնս Դօդէ (որին պատկանում է հանրագրի գլխին ստորագրելու պատիւը), Հէնրի Բաուէր, Պօլ Ադամ, Էմիլ Զօլա, Օրէլիէն Շօլ, Ֆրանսուա Կօպպէ, Անատօլ Ֆրանս, Նաթանսօն («Revue Blanche» հանդէսի հրատարակիչ), Ալֆրէդ Վալլէտ («Mercure de France» հանդէսի հրատարակիչ) և Կատուլլ Մէնդէս։ Ստորագրողները ասում են, թէ Ֆրանսիայի աւանդութիւնները պարտաւորեցնում են նրան օգնել բոլոր տկար և հալածահարված ազգութիւններին։ Մանաւանդ ազգի այդ պարտաւորութիւնը անմիջական է այժմ, ի նկա-

տի ունենալով այն խմբովին կոտորածները, որոնք տեղի են ունենում սուլթանի հրամանով, կամ յամենայն դէպս նրա թելադրութեամբ:»

—

«Nord» լրագրի կարծիքը

Հաւութեամբ կարդացինք ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան օրգան համարվող «Nord» լրագրի հետեւեալ կարծիքը. «Բ. Դուռը միայն մէկ բանից է վախենում, այն է մեծ պետութիւնների մէջ կայանալի համաձայնութիւնից: Նա այնպէս է ձեւացնում, թէ ընդունում է բարեկամ մեծ պետութիւնների խորհուրդները, յայտնում է նրանց իր երախտագիտութիւնը, չէ դադարում կրկնել իր բարի դիտաւորութիւնների մասին, բայց իսկապէս ոչինչ չէ անում, կամ, աւելի ճիշդ. այնպէս է վարվում, որպէս երբեմն վարվում էր Պէնելօպան, ոչնչացնելով այսօր այն, ինչ որ դեսպանների հրամանով նա հարկադրված էր անել երէկ:

«Դժուար է մի յարմար անուն գտնել Բ. Դըռան այդպիսի վարմունքին: Չը գիտես, ճշմարիտ, ինչին աւելի զարմանալ, ինչպէս ասում է Պետերբուրգի մեր թղթակիցը, թիւրքաց նենգամտութեան, թէ սուլթանի խորհուրդներում տիրող բթամտութեան:

«Եւ ոչինչ իրաւունք չունենալով ենթադրել, թէ Բ. Դըռան այժմեան գործունէութեան եղանակը պայմանաւորվում է սոսկական նենգամտութեամբ, մենք աւելի տրամադիր ենք կարծելու, որ չարիքի պատճառը սուլթանի խորհուրդներում տիրող կարճամտութիւնն է: Եթէ այդ այդպէս է, այն ժամանակ դժուար չի լինի արմատախիլ անել այդ չարիքը: Ինչու չազատել Բ. Դուռը այն բոլոր վայրենիներից, որոնք ներս են սրծել այնտեղ, և այժմեան խորհրդականների տեղ քրիստոնեաներ չը նշանակել, քանի որ կերեւայ, թէ այդ խորհրդականներն են, որ դիմադրում են ամեն րէֆօրմներին և ամեն տեսակ առաջադիմութեան»:

—

«Daily Chronicle» լրագրի Հռոմի թղթակիցը հաղորդում է. «Լօրդ Սօլսբերի դիմեց իտալական կառավարութեանը հարցնելով, թէ ինչ դիրք կը բռնի նա այն հաւանական դէպքում, երբ հանգամանքները կը պահանջէին զինաւորված ճնշում գործ դնել Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի կողմից: Իտալիան պատասխանեց, թէ կը միանայ երեք պետութիւններին: Նոյնպիսի հարցմունքով դիմեց Գերմանիային, բայց կտրական պատասխան դեռ ևս չէ ստացել. կարծում են, սակայն, որ Գերմանիան դրական պատասխան կը տայ, եթէ Աւստրիան նոյնպէս կը միանայ ընդհանուր գործողութեանը: Այդ դէպքում Անգլիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի միացեալ նաւատորմերը կը մտնեն Դարդանել և Բօսֆօր, եթէ սուլթանը իսկոյն չընդունի այն ուլտիմատումը, որ պարունակում է պետութիւնների մշակած րէֆօրմների ծրագիրը: Ուլտիմատումը կը ներկայացնի Նելիդօվ բոլոր պետութիւնների անունից:»

—

Պարիզից, «Нов. Время» լրագիրը հետեւեալ հեռագիրն է ստացել դեկտեմբերի 7-ից. «Figaro» լրագրում տպված է մի նամակ Բէյրութից, որի մէջ յայտնված է թէ Սիրիայի քրիստոնեաները շատ են վախենում մահմետականների կոտորածից: Սուլթանը հրամայեց չարունակել թիւրքերի արդէն սկսած զինաւորումը: Րէֆօրմները, որոնք պիտք է մտցվեն նահանգներում, երեւակայական են և նրանք երբէք չեն մտցվի. դա մի պղուելի փորս է, որ հնարել են Եւրօպայի աչքին թոզ փչելու համար: Բէյրութում գաղտնի հրամանագիր է ստացված Կ. Պօլսից՝ հնարաւորութեան չափ ձգձգել գործը և որ և է պատրուակով ոչինչ չիրագործել: Սպասում են, որ քրիստոնեաների կոտորածները կը սկսվեն Լիբանանում, կը տարածվեն ամբողջ Սիրիայում և մանաւանդ բազմաթիւ կը լինեն Դամասկոսում: Նամակի հեղինակը պահանջում է, որ Ֆրանսիան խիստ լեզու բանեցնի սուլթանի դէմ և պահանջի սուլթանից, որ նա դադարեցնի մահմետական ազգաբնակութեան զինաւորումը:»

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թէհրան, նոյեմբերի 15-ին

«Մշակի» ընթերցողներին յայտնի է, թէ Նասրէդդին Շահի սպանումը որչափ չիւթութիւններ պիտի պատճառէր Թէհրանին, ինչպէս և Պարսկաստանի միւս քաղաքներին՝ եթէ սադրազամի լուրջ և ուշիմ հնգօղութիւնը բացակայէր: Մենք սպասում էինք, որ սադրազամը իր ծառայութիւնների համար, մանաւանդ Պարսկաստանի վերջին դէպքերում, իբրև վարձատրութիւն՝ աւելի բարձր աստիճաններով և պատիւներով պիտի պսակվէր, բայց հակառակ մեր ակնկալութեան, երեք օրից ի վեր լսում ենք նրա անսպասելի պաշտօնանկութեան լուրը: Ահա այդ մասին մինչև այժմս մեզ հասած տեղեկութիւնները:

Մուզաֆֆէր-էդդին Շահը պահանջում է սադրազամից՝ Դավրէժից իր հետ բերած պաշտօնեաների ռոճիկները անմիջապէս վճարել. Նա պատասխանում է, թէ իր ձեռքի տակ միայն այնչափ գումար կայ, որ հազիւ պիտի բաւականանայ Թէհրանի պաշտօնեաներին, ուստի այդ պահանջին բաւականութիւն տալու համար պէտք է արքունական գանձարանը բաց անել և այնտեղից հատուցանել:—Շահը սաստիկ բարկանում է, կանչում է նրա եղբօրը՝ Ամինէլմօլքին և հրամայում է կառավարութեան ելևմուտքի հաշիւները ներկայացնել և պաշտօնից հեռանալ: Այս դէպքը խիստ վիրաւորում է սադրազամին, որը իսկոյն և եթ գրում է իր հրաժարականը: Բարձրագոյն հրամանի և կարգադրութեան համեմատ, սադրազամը պիտի աքսորվէր Արդաբիլի բերդը, սակայն անգլիական և միւս դեսպանների միջամտութիւնը խանգարեց այս կարգադրութիւնը: Ցետոյ հրամայվեց նրան հեռանալ Ղում (ուխտատեղի), երևի նորա կեանքին վերջ տալու նպատակով... Սակայն դեսպանները երկրորդ անգամ միջամտեցին և նրա կեանքի մասին լիովին ապահովութիւն ստացան Շահից:

Մենք ցաւում ենք, որ զրկվում ենք մի այնպիսի անձից, որի լուրջ կառավարութիւնից գըլխաւորապէս կախված է եղել մինչև այսօր Պարսկաստանի խաղաղութիւնը և յատկապէս հայերի հանգիստ կեանքը: Լիայոյս ենք, որ վերստին, ոչ շատ ուշ, պիտի տեսնենք նրան իր բարձր պաշտօնին վերադարձած:

Իրանցի

ՆԱՄԱԿ ԲՈՂԳԱՐԻԱՅԻՑ

Ռուսճուկ, դեկտեմբերի 1-ին

Ուրախ սրտով կը յայտնենք թէ՝ վերջապէս Սիլիստրէի հայ երիտասարդութիւնն ևս բացած է մի ընթերցարան: Թէ պիտի կրնայ արդեօք ընթերցարանը իր կոչման արժանավայել կերպով ծառայել, մենք առ այժմ չենք կրնար երաշխաւորել. դա կախված է տեղացի հայոց գործունէութենէ: Արդէն բաւական ժամանակէ ի վեր՝ զգալի պէտք մը դարձած էր Սիլիստրէի նորակազմ ընթերցարանը տեղացի երիտասարդութեան համար, որը անշուշտ լաւ ըմբռնած է ընթերցարանի կարևորութիւնը:

Վարչութեան վրա մի մեծ պարտականութիւն կայ այսօր. նա է որ պիտի աշխատի ամեն տեսակ միջոցներով դրամական նպաստներ հանգանակել ու այսպիսով ճոխացնել ընթերցարանի մատենադարանը զանազան օգտակար գրքերով ու լրագիրներով, այլ և կանոնաւոր ընթացքի մը մէջ դնել ընթերցարանը: Այդպիսով միայն կարելի է ընթերցարանի գոյութիւնը ապահովել: Յաջողութիւն կը մաղթենք այս բարենպատակ ձեռնարկին համար: Սիլիստրէն ևս հաշուելով այժմ ունենք կանոնաւոր ընթերցարաններ Ռուսճուկ, Վառնա, Ֆիլիպէ ու Սիլիստրէ քաղաքները: Երանի թէ այլ հայաշատ քաղաքները ևս հետեւէին մեր բարի օրինակին:

Յովհաննէս Գէորգեան

ՆՈՐ ՄԻՆԻՍՏՐ ՇԷՎՖԻԿ ԲԷՅ

Կ. Պօլսից գրում են դեկտեմբերի 4-ից. «Այժմեան ոստիկանութեան մինիստր Շէվֆիկ-բէյի գլխաւոր գործերից մէկն է հալածել և աքսորել թիւրք րէֆօրմիստներին. հայերը երկրորդ տեղն են բռնում: Պալատում նրան Իզզէտ-բէյի հակառակորդն են համարում: Այս չարաթի ոստիկանութիւնը կալանաւորեց մի շէյխ, երեք ուլէմ և չորս բարձրաստիճան պաշտօնեաներ: Շէյխի կալանաւորումը, որը պատկանում է Մէվլէվիս դէրվիշների կարգին և որի անունն է Նաճիբ էֆէնդի, ամենասարսափելի տեսարանների առիթ տուեց Բէշիկթաշում, ոստիկանապետ Հասան-փաշայի մօտ: Իլդիզ-Քեօսկ տանելուց և հարց ու փորձի ենթարկելուց յետոյ, շէյխը յանձնվեց Հասան-փաշային՝ Բէշիկթաշի բանտը գցելու նրան, որից յետոյ նաւը կը նստեցնեն նրան և կը տանեն այնտեղ, որտեղից այլ ևս վերադարձ չը կայ: Շէյխի տատը, մայրը և կինը, երեխաների հետ միասին՝ իմանալով շէյխի գլխին եկածը, գնացին Հասան-փաշայի մօտ և խնդրեցին տեսնվել շէյխի հետ և մնաս բարև առել: Ոստիկանապետը արգելեց, ասելով թէ օրէնքի հակառակ է դա: Մինչև որ մայրը, կինը և երեխաները լաց ու կոծի մէջ էին, տատը կատաղած՝ սկսեց հայհոյանքներ թափել սուլթանի և նրա պինուորների վրա. «Դուք համարձակվում էք օրէնք մէջ բերել, աղաղակում էր նա, բայց օրէնքն ասում է, որ ոչ ոք չէ կարող դատապարտվել, առանց դատաստանի: Ո՞րտեղ են այն դատաւորները, որոնք դատում էին իմ թոռանս: Ո՞ր դատարանի առաջ երևաց նա: Նրան հարցաքննութեան ենթարկեցին Իլդիզ-Քեօսկում. նրան այնտեղ անկասկած տանջանքների ենթարկեցին. ահա թէ ինչու չէք կամենում, որ ընտանիքը նրա հետ տեսնվի:» Պառաւ կինը այնպէս գոռում էր, որ փողոցում լսելով նրա ձայնը, սկսեց ժողովուրդ հաւաքվել, և ամբոխը աճելով սպառնական դիրք էր ընդունում, որովհետև սկսել էր լուր տարածվել, թէ Հասան-փաշայի մօտ կոտորում են մուսուլմաններին: Ստիպվեցին զինուորների օգնութեամբ ցրվել ամբոխը: Ինչ վերաբերում է կանանց, Հասան-փաշան հրամայեց կալանաւորել նրանց, և մի քանի ժամ պահելով բանտի մէջ՝ տուն ուղարկեց նրանց: Խանումները պէտք է երջանիկ համարեն իրանց, որ մըշտապէս բանտարկված չը մնացին:»

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիւրքաց բարքերից: Բէյրութի նահանգապետ Նազըմ բէյի հրաժարականը մի ընդհանուր միջնադէպ է, որ առանձին լոյս է սփռում այն խուլ կռուի վրա, որ չէ դադարում Բ. Դըռան և պալատի մէջ: Վիլայէթի ընդհանուր պրօկուրօրը, պալատից ստացած գաղտնի հրամանների հիման վրա, խուզարկութիւններ կատարեց և կալանաւորեց մի քանի անուանի մահմետականներին, որոնք կասկածվում էին, թէ պատկանում են «երիտասարդ Թիւրքիա» կուսակցութեանը: Նահանգապետը, որին չէր տեղեկացրված այդ բանի մասին, շատ զարմացաւ, երբ իմացաւ այդ կալանաւորութիւնների մասին և խիստ կերպով յանդիմանեց պրօկուրօրին: Նա բարկացաւ և պատասխանեց նահանգապետին, թէ ինքն ամենևին պարտաւոր չէ հաշիւ տալ նրան: Մի շատ փոթորկալի տեսարան տեղի ունեցաւ, որից յետոյ նրանք երկուսն էլ, միաժամանակ, հեռագրեցին Կ. Պօլիս պատահածի մասին, մի և նոյն ժամանակ նահանգապետը խնդրում էր հրաժարեցնել պրօկուրօրին, իսկ պրօկուրօրը—հրաժարեցնել նահանգապետին: Նրանց պատասխանեցին նրանով, որ երկուսին ևս հրաժարեցրին, բայց նախկին նահանգապետը հրաման ստացաւ անյապաղ գնալ Կ. Պօլիս, իսկ պրօկուրօրը պէտք է սպասի իր յաջորդին: («Temps»)

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՄՈՍԿՎԱ, 11 դեկտեմբերի: Դեկտեմբերի 10-ին լոյս տեսաւ «Московскія Вѣдомости» լրագիրը Վ. Գրինգմուտի խմբագրութեամբ, որը առաջնորդող յօդուածում խոստանում է հետևել Կատկօվի պրօգրամին և պահպանել Ալէքսանդր III-ի պատգամները:

Սարոօբրեադցիների շրջանում մեծ իրարանցում պատճառեց բեզպօպօվցիների շրջանում նախագահող 72 ամեայ Ակուլինա Կիրիլօվայի սպանութիւնը: Յափշտակված է 30.000 ր., բայց կարծում են, որ աւելի մեծ գումար է գողացված:

ՀՌՈՄ, 11 դեկտեմբերի: Սենատը գաղտնի ձայնատուութեամբ ընդունեց Տունիսի հետ կապված դաշնագիրը: Վիճաբանութիւնների ժամանակ մարկիզ Դի-Ռուդինին յայտնեց, որ միջազգային իրաւունքին համապատասխան ուրիշ միջոցներով կառավարութիւնը աշխատում էր ապահովել Տունիս գաղթած իտալահպատակների իրաւունքները և շահերը: Ֆրանսիայի հետ հնարաւոր համաձայնութիւնների վերաբերմամբ մինիստր-նախագահը նկատեց, որ երկու պետութիւնների մէջ այժմ գոյութիւն ունեցող անտեսական յարաբերութիւնները չէ կարելի բնական համարել: Սակայն այդ հարցի քննութիւնը մինիստրը վաղաժամ է համարում:

ՍՕՖԻԱ, 11 դեկտեմբերի: Ստամբուլօվի սպանութեան գործը քննող դատարանը բաղկացած է երեք դատաւորներից և երեք երդուեալներից: Մեղադրվողները նոյնպէս երեք են: Դրանցից Տիւֆէկչիեվ ազատ էր, բայց այժմ բանտարկված է: Մեղադրվողները իրանց մեղաւոր չեն համարում: Տիւֆէկչիեվ ցոյց է տալիս, որ Ստամբուլօվի սպանութեանը ինքն մասնակից չէ, բայց եթէ մի օր և է տեղ հանդիպէր Ստամբուլօվին, կը սպանէր նրան, որովհետև Ստամբուլօվ բռնակալ էր և կորուստի մատնեց իր՝ Տիւֆէկչիեվի եղբօրը: Վկաների ցուցմունքները ոչինչ նոր բան չեն պարունակում: Պէտկօվ հաստատում է, որ Ստամբուլօվ մարդասպաններ էր համարում Խալիւին և Տիւֆէկչիեվին: Գրէկօվ յայտնեց, որ Ստամբուլօվ անդադար վախենում էր, որ չը լինի թէ իր տանը դինամիտով օդը թըռցնեն: Ներկայացրված է նոյնպէս Ստամբուլօվի նամակը, որ բաց են արել միայն մահից յետոյ: Այդ նամակի մէջ Ստամբուլօվ մեղադրում է այն ժամանակվայ մինիստրներին այն բանի համար, որ նրանք Տիւֆէկչիեվի հետ միասին դաւադրութիւն սարքեցին իր կեանքի դէմ:

ՍՕՖԻԱ, 12 դեկտեմբերի: Ստամբուլօվին սպանողների դատը: Շարունակվում է վկաների հարցաքննութիւնը: Նախկին մինիստր Սալաբաշէվ ցոյց է տալիս, որ Ստամբուլօվ իրան սպանողներ էր համարում և Գիւնէին, Գէօրգիեվին և Տիւֆէկչիեվին: Ժուրնալիստ Կիրօվ, Ստամբուլօվի քաղաքական հակառակորդը, յայտնեց, որ Ստամբուլօվի հաւատարմատար մի անձն առաջարկեց իրան՝ Կիրօվին, Ստամբուլօվի դաշնակցութիւնը և նիւթական օգնութիւնը Ստօիլօվի մինիստրութեան դէմ կռուելու համար, եթէ ինքն կը կարողանայ ապահովել Ստամբուլօվի կեանքը 6 կամ 7 անձի սպանութեան փորձից, որը ինքն, հասկանալի է, չէր կարող անել: Վկան հաղորդեց Ստամբուլօվին, որ Տիւֆէկչիեվից նա չը պէտք է վախենայ, որովհետև Տիւֆէկչիեվին բաւական քաջ չէր համարում յանցանք գործելու համար, այլ ընդունակ էր համարում յանցանք գործելու դրդելու համար: Յանցանքի տեղում գտնվող մնացած վկաներից ոչ ոք չը կարողացաւ որոշել փախչող մարդասպանների դէմքերը: Վըկայ Միխալկօ, որը սպանութեան ժամանակ ծառայ էր մակեդօնական կօմիտէտում, ցոյց տըւեց, թէ Տաւկիւ անունով մէկը մի քանի օր թաքնված էր կօմիտէտի վերնատան մէջ: Տաւկիւ խոստովանեց, թէ ինքն սպանեց Ստամբուլօվին: Ստամբուլօվի այրին հիւանդ է և դատարան չեկաւ:

ԲՈՄԲԷՅ, 12 դեկտեմբերի: Պաշտօնական տեղեկութիւնների համեմատ, ժանտախտը երևաց Կուրաչչիում. Բոմբէյում սաստկանում է:

ՍՕՖԻԱ, 12 դեկտեմբերի: Ստամբուլօվին սպանողների դատը: Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութեան պաշտօնեայ Շիրօվ ցոյց է տալիս, որ սպանութեան փորձ անելու օրը, 6¼ ժամից մինչև 7¾ ժամը, Բօնէ և Գէօրգիեվ իրան հետ էին: Նախկին ոստիկանական պրէֆէկտը ցոյց տուեց, որ նրանից յետոյ, երբ ինքն լսեց երկու անգամ հրացան արձակելու ձայնը, այն փողոցի կողմից, ուր տեղի ունեցաւ սպանութիւնը, ինքն տեսաւ Բօնէին և Գէօրգիեվին, որոնք արագութեամբ գնում էին կառքով. ինքն ուրիշներից էլ լսել է, որ Ստամբուլօվի վրա յարձակումը կատարել է, ի հարկէ, Գէօրգիեվ: Ստամբուլօվի նախկին քարտուղար Կարաջիօֆօվ հաստատում է, որ Ստամբուլօվ իր ապագայ սպանողներ էր համարում Խալիւին, Տիւֆէկչիեվին և Գէօրգիեվին:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 12 դեկտեմբերի: Պաշտօնապէս հաղորդված է, թէ հանգստութիւն է վերականգնված Հաուրանում:

Կ. ՊՕԼԻՍ, 12 դեկտեմբերի: Դաւանութիւնների մինիստրը կրկին և վերջին անգամ դիմեց պատրիարքին մի նամակով միտրոպօլիտեան հարցի լուծման մասին, անյապաղ պահանջելով նրա լուծումն: Օսմանեան Ռումինիայի 22 եկեղեցիների 36 քահանաներ ենթարկվեցին Անթիմոսին, որը, բացի դրանից, ամեն օր ստանում է Թիւրքաց ռումինաբնակ տեղերից շնորհաւորական հեռագիրներ, ընդունելով նրա ընտրութիւնը: Այդ հեռագիրների մէջ կար մէկը, որը ստորագրել էին Բօլգարիայում բնակվող 600 ռումինացիներ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Բաթ. դուրս է գալիս	9 ժ. 40 ր. առ.	11 ժ. 20 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնում է	9 „ 55 „ եր.	12 „ 25 „ ցեր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս	10 „ 50 „ „	1 „ 10 „ „
Բագու հասնում է	4 „ 49 „ „	7 „ 30 „ առ.
Բագուից դուրս է գալիս	2 ժ. 30 ր. ցեր.	11 ժ. 5 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնում է	8 „ 21 „ առ.	5 „ 50 „ եր.
Թիֆլ. դուրս է գալիս	9 „ 30 „ „	6 „ 50 „ „
Բաթում հասնում է	9 „ 45 „ եր.	8 „ 15 „ առ.

ԴԻԼԻԺԱՆՍՆԵՐ

Հինգ հոգու համար		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	7 ժ. առ.	9 ժամ. առ.
Գիշերում է	Մլէտում	Պասանաուր
Վլադիկաւկազ հասնում է	6 ժ. երեկ.	8 ժ. երեկ.
Վեց հոգու համար (չեն գիշերում)		
Թիֆլիսից դուրս է գալիս	9 ժ. 30 ր. առ.	7 ժ. երեկ.
Վլադիկաւկազ հասնում է	12 „ —գիշեր	8 „ 50 ր. „

ԲԺԻՇԿ ԶԱՐԳԱՐԵԱՆՑ

Մոսկվայի կայսերական համալսարանի մանկաբուժական կլինիկայի նախկին օրդինատոր, ընդունում է միայն հիւանդ երեխաներին ամեն օր, ժամի 11½—1-ը: Շաբաթ օրերը՝ ձրի:

Հասցէն՝ Սարո-Ինստիտուտսկայա, տ. № 13.

№ 103 (շր.) 33—40

ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ
ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՈՒՄ

կիրակի, դեկտեմբերի 15-ին

Հիւրերը վճարում են՝ պճնուորականները 1 ր., իսկ ծնացածները 2 ր.: Դիմակները —չեն վճարում: Ցեռնոցները պարտաւորիչ են բոլոր պարոնների համար, որոնցից զի-նուորականները պէտք է լինեն համազգեստով, իսկ քաղաքացիականները—ֆրակով կամ համազգեստով: Տեղացիները կարող են լինել իրանց ազգային հագուստներով: Չը պարող անձինք անպատճառ պէտք է լինեն—զինուորականները սերտուկով, առանց էպոլէտի, իսկ քաղաքացիականները—սև սերտուկով: 1—1

ԲԵՐՏԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Առևտրական տունը (որը գոյութիւն ունի 1868 թւից) պատիւ ունի յայտնելու պ.պ. շերամապահներին, որ ԲԱՂԴԱԴԻ ՍՊԻՏԱԿ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ԴԵՂԻՆ ԲՕԺՕԺԻՑ ՊԱՍՏԵՕՐԻ ՍԻՍՏԵՄՈՎ ՊԱՏՐԱՍՏՎԱԾ ՍԵՐՄԸ գնել ցանկացողները գնի և պայմանների մասին պէտք է դիմեն կովկասի և Պարսկաստանի ներկայացուցիչ ԵՂԲ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆՆԵՐԻՆ հետևեալ հասցէով՝ БАТУМЪ, Бр. Мнацаканянцъ.

(№ 146) (2) 1—12

[illegible]

Զգուշացէք կեղծումներից

ՍԻՎԱՔ ☛

ԱՌԱՋԻՆ ՄԻՋԱՑ ԽՈՆԱՒՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Զօրացնում եմ ներսի և դրսի տան պատերը, ամառը և ձմեռը՝ չը նայած անձրեւային և սառնամանիք եղանակներին, առանց ԱՍՖԱԼՏԻ, ՑԵՄԵՆՏԻ, ԿԼԵՕՆԿԻ, ՓԱՅՏԷ ԹԻԹԵՂՆԵՐԻ և այլ բաների, 5—10 տարի պատասխանատուութեամբ, առանձին պայմանագրութեամբ: Ունեմ մեր կամ արտասահմանի պատրաստի ամեն գոյների, նախշքարի և հանդերձների ՆԵՐԿ (տապլին), որով առանց վարպետի, ամենքն էլ կարող են ներկել: Նմանապէս վերցնում եմ ամեն տեսակ նաղշքարի գործեր մեծ զիջումով:

ЗАВОДЪ КРАСОКЪ А. Б. АРАКЕЛЯНЦА, Головин. д. Рейтера, № 11.

(№ 142) (2) 2—6

[illegible]

ԳՈՐԾԵՐԻ ՏԻՐՈՋ ԱԶԳ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Открыта подписка на 1897 годъ на газету
„КАСПІЙ"

(XVII годъ изданія)

Въ 1897 году „Каспій" будетъ выходить въ Баку ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ, по прежней программѣ газеты литературной, общественной и политической, съ обширнымъ нефтянымъ отдѣломъ.

Подписная цѣна:

Съ доставкой: на 12 мѣс.—7 р., на 11 мѣс.—6 р. 50 коп., на 10 мѣс.—6 р., на 9 мѣс.—5 р. 50 коп., на 8 мѣс.—5 р., на 7 мѣс. 4 р. 50 к., на 6 мѣс.—4 р., на 5 мѣс.—3 р. 50 к., на 4 мѣс. 3 р., на 3 мѣс.—2 р. 50 к., на 2 мѣс.—2 р. и на 1 мѣс.—1 р.

Съ пересылкой: на 12 мѣс.—8 р. 50 к., на 11 мѣс.—7 р. 50 к., на 10 мѣс.—7 р. на 9 мѣс.—6 р. 50 к., на 8 мѣс.—6 р., на 7 мѣс.—5 р. 50 к., на 6 мѣс., 5р., на 5 мѣс.—4 р. 50 к., на 4 мѣс.—4 р., на 3 мѣс.—3 р., на 2 мѣс.—2 р. 50 к., и на 1 мѣс. 1 р. 50 к.

За границу: на годъ 13 руб. на полгода 7 руб.

Допускается разсрочка платежа подписныхъ денегъ на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносится не менѣе 3 руб. городскими и 4 руб. 50 коп. иногородними подписчиками; затѣмъ 15 февраля—2 р. и 15 марта—2 руб.

Иногородные адресуютъ свои требованія: въ Баку, въ редакцію газеты «Каспій».

Подписка принимается: въ Баку—въ конторѣ газеты, Армянская улица, домъ Красильникова; въ Тифлисѣ—въ книжн. магазинѣ Хиддикеля у И. К. Словинскаго; въ Кутаисѣ—при книжномъ магазинѣ братьевъ Чиладзе, противъ собора, на Тифлисской ул., собственный домъ; въ Батумѣ—при книжно-газетномъ агентствѣ М. Николадзе; въ Елисаветполѣ—у Г. А. Альтгаузена, при его торговлѣ аптекарскими товарами; въ Москвѣ—въ конторѣ Метцль; въ Н.-Новгородѣ—въ Рождественскомъ газетномъ кіоскѣ, и во всѣхъ извѣстныхъ книжныхъ магазинахъ столицъ и провинціи. 1—3

Ռուսերէն լեզուով բրօշիւրները ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ

ԱՌԱՆՑ ԿՈՂՄՆԱԿԻ ՈՅԺԻ ԵՒ ԾԱԽՍԵՐԻ

ԼԵՄԻՉԵԼԻ

ՍԻՖՕՆ-ԷԼԵՎԱՏՕՐԸ

Բարձրացնում է ջուրը 35—70 և աւելի ոտքին

ՋՐԵԼՈՒ

Դաշտեր, այգիներ, պարտէզներ և այլն:

ՋՈՒՐ Է ՏԱԼԻՍ

Քաղաքներին, կալուածներին, ամարանոցներին, գիւղերին:

ԲԱՐՁՐԱՑՆՈՒՄ Է ՋՈՒՐԸ

Ջրաղացները, սարերը և ամեն տեղ, ուր ջրի կարիք կը լինի:

(№ 136) 4—15

Դիմել Լեօն խան-Աղեանցին Тифлисъ, Мадеровская, собст. домъ.

„ԱՐԱՔՍԻ" ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

Բացված է «ԱՐԱՔՍԻ» 1897 Թւի բաժանորդագրութիւնը: Հանդիսի երկու գրքերը, որ պարունակելու է աւելի քան 150 ճոխ նկար, գլխաւորապէս Տաճկահայաստանի բնութիւնից և տեղերից՝ ամենայն ճշդութեամբ կը հրատարակվեն ապրիլ և նոյեմբեր ամիսներին:

Բաժանորդագինը մնում է նոյնը—երկու գրքի համար 3 րուբլի: Արտասահման՝ 10 ֆրանկ կամ 2 դոլլար: Մեր այս ձեռնարկութեան մասին աւելի մանրամանօրէն գրուած է «Մշակի» № 135 ի մէջ:

1895 տարեշրջանի II գիրքը լոյս կը տեսնի փետրվարին:

Դիմելու է այս ապահով հասցէով.

ПЕТЕРБУРГЪ, Симеону Гуламирянцу կամ ST. PÉTERSBOURG, Siméon Goulamiriantz.

Սիմէօն Գուլամիրեանց

3—5 (№ 138)

„УРБЕНЪ" „L'URBAINE"

կեանքի ապահովագրութեան ՈՒՐԲԷՆ ֆրանսիական ընկերութիւնը

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ի ԴԷՊ ՄԱՀՎԱՆ, ՊՐԷՄԻԱՆԵՐԻ ՎՃԱՐՄԱՆ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ԿԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՆԸՆԴՈՒՆԱԿ ԼԻՆԵԼՈՒ ԴԷՊՔՈՒՄ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱԼՈՒՆ:

ՕՐԻՆԱԿ. 25 տարեկան անձը, որը այս տարիֆով ապահովագրվել է 10,000 րուբլով 25 տարի պրէմիա վճարելու պայմանով, պէտք է իւրաքանչիւր տարի մտցնի 25 տարի շարունակ 370 ր. 20 կոպ.: Պրէմիա վճարելու ընթացքում հիւանդութեան դէպքում, ապահովագրվողը ազատվում է որոշ ժամանակում վճարելի գումարի մտցնելուց մինչև կատարելապէս առողջանալը և այդ գումարները յետոյ չեն պահանջվում: Իսկ ապահովագրվողի մահվան դէպքում այդ ժամանակվայ ընթացքում 10,000 ր. դրամագլուխը անյապաղ վճարվում է:

Իսկ եթէ ապահովագրվողը 25 տարվայ ժամանակամիջոցը անցկացնի, այն ժամանակ ընկերութիւնը պարտաւոր է՝

1) տալ նրան ապահովագրված գումարի 5%, այսինքն 5,000 ր. առձեռն:

2) թողնել նրա մօտ բացի դրանից 10,000 րուբլու պոլիս մահվան դէպքում, որպէս կատարելապէս վճարված, և

3) թոյլ տալ նրան սպա մասնակցութեան իրաւունք ընկերութեան օգուտների մէջ, որը կը տայ ապահովագրվողին իւրաքանչիւրամեայ կենսաթոշակ:

Անդրկովկասեան և Անդրկասպեան երկրի համար գրասենեակը գտնվում է Միքայէլեան փողոցի վրա, № 9, տուն Պօպովի:

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ Բագրատ Գերասիմովիչ Տէր-Մաթէոսեանց:

ՏԵՍՈՒՉ Նիկօլայ Գերասիմովիչ Տէր-Մաթէոսեանց:

Տեղեկութիւնները և բրօշիւրները տալիս են ընկերութեան ագէնտները կայսրութեան բոլոր քաղաքներում: (ամս. 10,25) 12—16

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ

31-ն դեկտեմբերի 1896

ՊԱՀԱՆՋՔ	Թիֆլիսում	Բաժիններում	Ընդամենը
1. Դրամարկղ (առձեռն թղթադրամ)	257,855—22	220,826—83	478,682—05
2. Ընթացիկ հաշիւ Պետական Բանկ. բաժնում	468,162 —	645,699—67	1,113,861—07
3. Զեղջ. (Disconto) մուրհ. երկու ստորագրութ	3,650,867—43	1,710,962—26	5,361,829—69
4. Զեղջ. մուրհ. մի ստոր. ապահ. տոկոս. թղթ	385,393—07	— —	385,393—07
5. Զեղջում տոկոսաբեր թղթ., կտրօն. և այլն	32,219—94	35,485—12	67,705—06
6. Փոխատուութիւն գրաւականով՝			
ա) Պետութիւնից ապահ. տոկոսաբ. թղթերի	1,423,427—71	676,885—56	2,100,313—27
բ) » ոչ ապահ. »	316,882 —	33,540 —	350,422 —
գ) Ապրանքների	— —	1,210,491—24	1,210,491—24
դ) Ոսկու և արծաթի	— —	4,682—57	4,682—57
7. Բանկի պատկանեալ տոկոսաբեր թղթեր	1,733,383—79	79,762—17	1,813,145—96
8. Ոսկի և արտասահմանի փոխանակագրեր	286,068—56	203,525—46	489,594—02
9. Տոկոսաբեր թղթեր պահեստի դրամագլխի	— —	— —	— —
10. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)	15,242,391—60	— —	15,242,391—60
բ) Բանկի հաշիւը (Nostro)	28,156,173—81	— —	28,156,173—81
11. Բաժինների հաշիւը կենտր. վարչ. հետ	1,384,817—59	— —	1,384,817—59
Կենտրօնական վարչութեան հաշիւը բաժինների հետ	— —	1,353,580—67	1,353,580-67
12. Պայմանաժամն անցուցած փոխատուութիւն	27,836 —	9,720 —	37,556 —
13. Բողոքված մուրհակներ	21,270—50	1,197—82	22,468—32
14. Ընթացիկ ծախսեր	63,724—99	48,969—38	112,694—37
15. Կահկարասիք և սկզբնական ծախսեր	3,107—60	6,679—33	9,786—93
16. Յետ ստացուելիք ծախսեր	9,296—87	5,900—10	15,196—97
17. Գնումն և վաճառ. արժեթղթ. ըստ յանձնար.	51,000 —	— —	51,000 —
18. Անշարժ կալուածք	— —	50,777—82	50,777—82
Ր. Ա.	53,513,878—68	6,298,686 —	59,812,564—68

ՊԱՐՏՔ	Թիֆլիսում	Բաժիններում	Ընդամենը
1. Հիմնական դրամագլուխ (10,000 բաժնետոմսեր, 200 րուբլ)	2,000,000 —	— —	2,000,000 —
2. Պահեստի դրամագլուխ	269,693—80	— —	269,693—80
3. Վճարներ պահեստի դրամագլխի 3-րդ շրջանի բաժնետոմսերի	745,000 —	— —	745,000 —
4. Դրամագլուխ շինուց. անշարժ կալուածքի	— —	2,499—33	2,499—33
5. Դրամական աւանդներ՝			
ա) Պայմանաժամով	4,582,637—91	1,918,797 —	6,501,434—91
բ) Ց'Պահանջ	262,844—08	112,464 —	375,308—08
գ) Ընթացիկ հաշուով հասարակ.	849,041—76	2,396,190—26	3,245,232-02
դ) » » պայմանաւոր	— —	51,674—57	51,674—57
6. Թղթակիցներ՝			
ա) Նոցա հաշիւը (Loro)	15,157,363—18	— —	15,157,363—18
բ) Բանկի հաշիւը (Nostro)	28,107,895 —	— —	28,107,895 —
7. Բաժինների հաշիւը կենտ. վարչութ. հետ.	— —	1,527,063—01	1,527,063—01
Կենտրօն. վարչութ. հաշիւը բաժին. հետ.	1,154,800—44	— —	1,154,800—44
8. Բանկի բաժնետոմսերի անվճար կտրօնների բաշխը	4,972—86	— —	4,972—86
9. Չը վճարուած տոկոսներ, աւանդների, ընթացիկ հաշիւների և այլ գործողութեանց	108,501—83	86,381—19	194,883—02
10. Ստացուած տոկոսներ և յանձնարարականներ	216,637-62	145,593—32	362,230—94
11. Փոխանցիկ գումարներ	54,490—20	58,023—32	112,513—52
12. Արդիւնք 1895 թ.	—	—	—
Ր. Ա.	53,513,878—68	6,298,686 —	59,812,564—68

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 13 Декабря 1896 г.

Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Мелико, д. каз.